İRAM BÜLTEN

Viyana Görüşmeleri Bölgesel İlişkileri Nasıl Etkiler?
s. 16

İran-Katar Diplomasisi Rusya'ya Rağmen mi Gerçekleşiyor?
s. 22

Huzistan'daki Su Krizine Bakış
s. 26

Rusya'nın Ukrayna İşgaline İran'ın Yaklaşımı
s. 28

ŞUBAT 2022

SAYI

17

ŞUBAT 2022

İÇİNDEKİLER

Başkandan 3

Kronoloji 4

Uzman Görüşleri 6

Kitabiyat 30

Yayınlar 32

Etkinlikler 35

İnfografikler 37

İRAM YAYINLARI

İRAM BÜLTEN

Şubat 2022 • Sayı 17 • Yıl 2

Başkan: **Dr. Hakkı Uygur**

Genel Yayın Yönetmeni: **Dr. Turgay Şafak**

Yayın Koordinatörü: **Alper Tok**

İRAN ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

Oğuzlar Mah. 1397. Sok. No: 14, 06520
Balgat/Çankaya/Ankara

Tel: +90 (312) 284 55 02-03
Faks: +90 (312) 284 55 04
e-posta: info@iramcenter.org

www.iramcenter.org

İRAN ARAŞTIRMALARI MERKEZİ İSTANBUL

Üst Zeren Sok. No: 40, 34330
Levent/Beşiktaş/İstanbul

Tel: +90 (212) 264 35 81
Faks: +90 (212) 264 35 18
e-posta: iramistanbul@iramcenter.org

www.iramcenter.org

Şubat 2022 © İran Araştırmaları Merkezi (İRAM). Bu eserin bütün hakları saklıdır. Bu eser İRAM'dan yazılı izin alınmadan elektronik veya mekanik yollarla çoğaltılamaz. Metinlerin dijital versiyonu için **www.iramcenter.org** adresini ziyaret ediniz. Yazılar bu siteye aktif link verilerek kısmi olarak paylaşılabilir.

Burada ortaya konulan görüşler öncelikli olarak yazara aittir ve İRAM'ın kurumsal görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Dosya interaktif olarak hazırlanmıştır. Karekod ikonuna tıklayarak metinlere, ikonuna tıklayarak videolara ulaşabilirsiniz.

Değerli İRAM Bülten Okuyucuları,

İRAM olarak merkezimizde görev yapan yerli ve yabancı uzmanların çalışmaları ve yine kurum dışındaki değerli araştırmacıların katkıları ile İran ve bölgede yaşanan gelişmelere ilişkin kapsamlı bir perspektif sunmayı sürdürmekteyiz. Bu çerçevede titizlikle ele aldığımız aylık haber analiz, görüş ve kitabiyat yazılarımız ile etkinliklerimiz ve infografik çalışmalarımızın yer aldığı İRAM Bülten'in 17. sayısı ile karşınızdayız.

Şubat sayımızda; "Geleneksel Din Adamı Gulpayegani Vefat Etti, İran'da Müçtehit Olma Zorunluluğu Olan Makamlar, Afganistan'ın Ekonomik Potansiyeli, Gantz'ın Bahreyn Ziyareti İran İçin Neden Önemli?, Pakistan'daki Terör Saldırıları ve İran'ın Ülkedeki Vekilleri, Viyana Görüşmeleri Bölgesel İlişkileri Nasıl Etkiler?, İran'da Sızdırılan Ses Dosyası ve Yolsuzluk Tartışmaları, İran-İsrail Gölge Savaşları: Drone Misillemesi, İran-Katar Diplomasisi Rusya'ya Rağmen mi Gerçekleşiyor?, Huzistan'daki Su Krizine Bakış, Reisi'nin Enflasyon Sınavı, Rusya'nın Ukrayna İşgaline İran'ın Yaklaşımı" başlıklı yazılar yer almaktadır.

Kurumumuzun analiz, perspektif, rapor gibi daha kapsamlı çalışmalarına ve yabancı dillerdeki araştırmalarımıza internet sitemiz aracılığıyla ulaşabilir, çalışmalarımızı temin etmek ve kurumsal iş birliği taleplerinizi iletmek için Ankara ya da İstanbul ofislerimizle iletişime geçebilirsiniz.

Bülten'imizin şahsınız ve kurumunuz için faydalı olmasını umuyor, gelecek sayılarımızda buluşma temennisiyle sağlıklı, huzurlu ve başarılı bir ay diliyorum.

Dr. HAKKI UYGUR
İRAM Başkanı

ŞUBAT 2022 KRONOLOJİSİ

01 Taklit Mercisi Ayetullah el-Uzma Lütfullah Safi Gulpayegani, geçirdiği kalp krizi sonucunda 103 yaşında hayatını kaybetti. 1979 Devrimi'nden sonra Anayasayı Koruyucular Konseyinin (AKK) ilk sekreteri olan Gulpayegani, aynı zamanda Uzmanlar Meclisi ve AKK üyesiydi.

02 Körfez ülkelerini ziyaret eden ilk İsrailli Savunma Bakanı Benny Gantz, Bahreyn'i ziyaret etti. Gantz'ı Bahreyn Savunma Bakanı General Abdullah bin Hassan el-Nuaymi karşıladı. İsrail Savunma Bakanlığı yaptığı açıklamada; Gantz'ın, Bahreyn'e İsrail Hava Kuvvetlerine ait bir uçakla gittiğini belirtti.

03 İran Dışişleri Bakanı Abdullahiyan, Japon mevkidaşı Hayaşi Yoşimasa ile bir telefon görüşmesi gerçekleştirdi. Taraflar, Nükleer Anlaşma'yı (KOEP, Kapsamlı Ortak Eylem Planı) canlandırmaya yönelik devam eden Viyana görüşmeleri de dâhil olmak üzere bölgesel ve uluslararası son gelişmeleri değerlendirdi.

04 Reuters'a göre 2015 Nükleer Anlaşması'nı canlandırma konusundaki dolaylı ABD-İran görüşmeleri son aşamaya girerken Biden yönetimi, uluslararası nükleer iş birliği projelerine müsaade etmek için yaptırım muafiyetlerini yeniledi.

05 İran Dışişleri Bakanı Abdullahiyan, ABD tarafından yaptırımların kaldırılmasına yönelik atılan adımların "olumlu fakat yetersiz" olduğunu söyledi. Abdullahiyan, "Bazı yaptırımların kaldırılması kelimenin tam anlamıyla ABD'nin iyi niyeti olarak okunabilir. ABD'liler bununla alakalı konuşuyorlar ancak şu bilinmelidir ki kâğıt üzerinde gerçekleşen şeyler olumlu olsa da yetersizdir." ifadelerini kullandı.

06 İran Petrol Bakanı Cevad Ovci, İranlı otoritelerin önümüzdeki sekiz yılda petrol sahalarını geliştirmek için 15-20 milyar dolar petrol ve gaz geliri tahsis edeceğini söyledi. Ovci'ye göre Çinli yatırımcılar da iki ülke arasındaki 25 Yıllık Kapsamlı İş Birliği Anlaşması çerçevesinde yaklaşık olarak aynı tutarda yatırım yapacak.

07 İran Dışişleri Bakanı Sözcüsü Said Hatipzade; ABD'nin, 2015 Nükleer Anlaşması'nın gerektirdiği sorumluluklarını yerine getirip yaptırımları kullanmaktan vazgeçmesi durumunda KOEP'in yenileneceğini söyledi. Hatipzade, "Yaptırımların kaldırılması ve İran'ın bu durumdan faydalanabilmesi, İran'ın görüşmelerdeki kırmızı çizgisidir." dedi.

08 Devrim Rehberi Ali Hamenei, İran Ordusu Hava Kuvvetlerinden bir grup komutan ve personelle yaptığı toplantıda; İran'ın, "düşmanın birleşik saldırısının" hedefi olduğunu iddia etti. Hamenei ayrıca İran'ın, her zaman savunma pozisyonunda kalamayacağını belirtti. "Biz de medya, güvenlik ve ekonomi gibi birçok alanda birleşik bir saldırganlık içinde olmalıyız." diyen Hamenei "Özellikle yetkililer, bu konuda çaba göstermekle yükümlüdür." diye ekledi.

09 İran, Hayber Şekan adlı 1.450 kilometre (900 mil) menzile sahip ve belirlenen hedefleri kesin doğrulukla vurabilen yeni bir hassas güdümlü balistik füzenin tanıtımını yaptı. Yeni füze, İran Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı Muhammed Bakıri ve DMO Hava ve Uzay Kuvvetleri Komutanı Emir Ali Hacızade'in katıldığı bir törende tanıtıldı.

10 Türkiye Cumhuriyeti Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT), İran istihbaratı ile bağlantısı olduğu iddia edilen 17 kişiyi, İsrail kökenli Türk iş insanı Yair Geller'e yönelik bir suikast planladıkları gerekçesiyle tutukladı. Geller'in makine ve savunma sanayisi alanlarında yatırımları bulunuyor. Daily Sabah'ın haberine göre MİT'in İstihbarata Karşı Koyma Başkanlığı; İran istihbarat biriminin, Türkiye'de Geller'i hedef alan bir şebeke oluşturduğunu keşfetti. Suikast planının, 2020'de İranlı nükleer bilimci Muhsin Fahrizade'nin "suikastına" cevaben gerçekleştirildiği iddia ediliyor. İran, Fahrizade suikastının İsrail operasyonu olduğuna inanıyor.

11 İran İslam Devrimi'nin 43. yıl dönümü kutlamalarında konuşan İran Cumhurbaşkanı Reisi; Tahran'ın, Viyana'da KOEP'i canlandırmak için devam eden görüşmelere hiçbir zaman umut bağlamadığını söyledi. Televizyon yayınında konuşan Reisi, "Biz umudumuzu ülkemizin doğusuna, batısına, kuzeyine ve güneyine bağlıyoruz; Viyana'ya ve New York'a yönelik hiçbir zaman umudumuz olmadı." dedi.

12 İran'ın Kiev'deki elçiliği, Ukrayna'da yaşayan İranlıları her türlü acil duruma hazırlıklı olmaları konusunda uyardı. İran'ın Ukrayna'daki elçiliği ayrıca Ukrayna'da yaşayan İranlılara elçilik ile iletişim hâlinde olmalarını tavsiye etti.

13 Reuters'ın ABD Hava Kuvvetlerinden aktardığına göre Yemen'deki Husi savaşçılarının Abu Dabi'de gerçekleştirdiği benzeri görülmemiş saldırıların ardından, ABD'ye ait F-22 savaş uçakları BAE'ye ulaştı. Reuters'a göre ocak ayında gerçekleşen bir dizi saldırının ardından ABD savaş uçakları, ABD'nin çok yönlü desteğinin bir göstergesi olarak BAE'de konuşlandı.

14 İran Dışişleri Bakanı Abdullahiyan, AB Dışişleri ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Borrell ve Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov ile telefon görüşmeleri gerçekleştirdi. Taraflar, KOEP'in canlandırılmasını hedefleyen görüşmelere yönelik fikir alışverişinde bulundu.

15 Reuters'ın İranlı bir yetkiliden aktardığına göre Tahran, Viyana görüşmelerinde olası bir anlaşmanın parçası olarak gelişmiş santrifüjlerini mühürlemek ve depolamak istedi. Reuters'ın haberine göre İranlı yetkili, İran'ın gelişmiş santrifüjleri imha etmek ve parçalarına ayırıp yurt dışına göndermek yerine bu cihazları ülke içinde depolamak istediğini belirtti.

16 Fransa Dışişleri Bakanı Jean-Yves Le Drian, dünya güçlerinin KOEP'i kurtarmak için bir karara varmasına "yalnızca birkaç gün" kaldığını söyleyerek artık durumun, Tahran'ın alacağı siyasi karara kaldığını belirtti. Reuters'a göre Fransız Dışişleri Bakanı "İranlılar tarafından alınması gereken siyasi kararlar var. Önümüzdeki günlerde çok ciddi bir krizi tetikleyebilirler ya da bütün tarafların çıkarlarına saygı gösteren anlaşmayı kabul ederler." dedi.

17 Reuters, yayımladığı özel bir raporda, Viyana'da sonuçlanmış olan yeni İran nükleer anlaşmasının taslağına ulaştığını söyledi. Rapora göre İran, ilk aşamada %5'in üzerindeki uranyum zenginleştirmesini askıya alacak ve Batılı mahkûmları serbest bırakacak. Bunun karşılığında ise Washington, Tahran'ın Güney Kore'deki 7 milyar dolar değerindeki varlıklarını serbest bırakacak.

18 İran Dışişleri Bakanı Abdullahiyan, Münih'e giderek 58. Münih Güvenlik Konferansı'na katıldı. Abdullahiyan, konferansın oturum aralarında, Viyana'daki müzakerelerin yakında makul bir anlaşma ile sonuçlanacağını umduğunu söyledi.

19 Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Faysal bin Ferhan el-Suud, şu ana kadar "anlamlı bir ilerleme" kaydedilememesine rağmen ülkesinin, İran ile doğrudan görüşmelerin beşinci oturumunu planlamak istediğini söyleyerek Tahran'ın bölgedeki davranışını değiştirmesi gerektiğini belirtti. Reuters'a göre Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı, KOEP'in yenilenmesinin bölgesel endişeleri ele almak için "nihai bir sonuç değil, bir başlangıç noktası" olması gerektiğini söyledi. 58. Münih Güvenlik Konferansı'nda fikirlerini dile getiren Bakan ayrıca Riyad'ın İran ile görüşmeye hâlâ istekli olduğunu ifade etti.

20 İran Dışişleri Bakanı Abdullahiyan, 58. Münih Güvenlik Konferansı'nın oturum aralarında, AB Dışişleri ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Borrell ile bir araya gelerek Viyana görüşmelerini değerlendirdi.

21 İran Cumhurbaşkanı Reisi, 6. Gaz İhraç Eden Ülkeler Forumu'na (GECF) katılmak üzere Katar'ın başkenti Doha'ya ulaştı. Doha'ya varışını takiben Katar Emiri Şeyh Temim bin Hamad es-Sani ile görüşen Reisi'nin ziyareti sırasında; iki ülke arasında dış politika, radyo, televizyon, spor, ulaşım, elektrik, standartlar, kültür ve eğitim gibi çeşitli alanlarda 14 iş birliği anlaşması imzalandı.

22 NATO'yu ve ABD'yi eleştiren (Rusya-Ukrayna savaşı) İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hatipzade, "İran İslam Cumhuriyeti, tüm tarafları itidalli olmaya ve gerilimi artırabilecek her türlü eylemden kaçınmaya çağırıyor." ifadelerini kullandı. Hatipzade ayrıca "Ne yazık ki NATO'nun ABD öncülüğünde yaptığı müdahale ve aldığı provokatif tedbirler, bu bölgede işleri daha da karmaşık hâle getirdi." dedi.

23 İran'ın Kiev Büyükelçiliği yaptığı açıklamada, başta öğrenciler olmak üzere Ukrayna'da ikamet eden İran vatandaşlarına "geçici olarak" ülkeden ayrılmaları çağrısında bulundu. Büyükelçilik ayrıca vatandaşlarını Ukrayna'daki "yüksek riskli bölgelere" seyahat etmekten kaçınmaya çağırdı.

24 İran Cumhurbaşkanı Reisi ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin bir telefon görüşmesi gerçekleştirerek Ukrayna'daki son durumu değerlendirdi. Reisi, "NATO'nun doğuya doğru genişlemesi gerginlik yaratıyor ve çeşitli bölgelerdeki bağımsız devletlerin istikrarı ve güvenliği için ciddi bir tehdit oluşturuyor. Umarım şu anda yaşananlar bölge halklarının yararına olur." ifadelerini kullandı.

Geleneksel Din Adamı Gulpayegani Vefat Etti

Mehmet Koç

HABER ANALİZ
01.02.2022

En yaşlı taklit mercisi olarak kabul edilen Şii fakih Gulpayegani, 1 Şubat 2022'de 103 yaşında hayatını kaybetti.

Lütfullah Safi Gulpayegani Kimdir?

Ayetullah el-Uzma Lütfullah Safi Gulpayegani, 1919 yılında Gulpayegan şehrinde din âlimi bir ailede doğmuştur. İlk dinî öğrenimini Gulpayegan'da görmüş ve 23 yaşındayken Kum İlim Havzasına girerek eğitimine devam etmiştir. Kum'da bulunduğu sırada Seyyid Muhammed Taki Hansari, Seyyid Muhammed Huccet Kuhkemereyi, Seyyid Sadreddin Sadr ve Seyyid Hüseyin Burucerdi'nin derslerine katılmıştır. Kum'daki eğitimi sırasında bir yıllığına Necef'e giderek ilim havzasında Muhammed Kazım Şirazi, Seyyid Cemaleddin Gulpayegani ve Muhammed Ali Kazimi gibi âlimlerden ders görmüştür. 15 yıla yakın derslerine katılıp zamanla danışmanlarından ve fetva konseyinin üyelerinden biri hâline geldiği Burucerdi, Gulpayegani'nin en önemli hocası olmuştur. Burucerdi kendisine sorulan fıkhi ve dinî soruların çoğunu Gulpayegani'ye yönlendirmiştir.

Gulpayegani, Burucerdi'den ciddi şekilde etkilenmiş ve siyaset ile devlet meselelerine karşı kayıtsız kalarak Devrim'den önce siyasi faaliyetlerde bulunmamıştır. Ancak İslam Devrimi'nden sonra 1979'da kurucu meclis niteliği taşıyan ilk Uzmanlar Meclisine ve 1980'de Ayetullah Humeyni tarafından Anayasayı Koruyucular Konseyine (AKK) üye olarak seçilmiştir. Gulpayegani, AKK'nin sekiz yıl boyunca sekreterliğini yürüttükten sonra bu görevi bırakarak Kum İlim Havzasında ders vermeye devam etmiştir. Gulpayegani'nin istifa nedeni ise Üçüncü Dönem Meclis Seçimlerinde (8 Nisan 1988) Tahran ve bazı seçim bölgelerindeki sonuçların tartışmalı durumu karşısında Devrim Rehberi Ayetullah Humeyni'nin "velayet yetkisi" kapsamında sonuçları onaylamasıydı. Söz konusu yetki, iki yıl sonra yapılan anayasa reformu ile "mutlak" ve kalıcı hâle gelmiştir.

Görüşleri

Gulpayegani, tam anlamıyla geleneksel bir taklit mercisi olarak kadim fıkıh üzerinden düşünceler geliştirmiştir. Örneğin kız ve erkek öğrencilerin ayrı ayrı öğrenim görmesi gerektiğini savunarak devlet yetkililerinin gereksiz harcamalardan kaçınmalarını ve gerekli maliyetin mümkün olduğu ölçüde karşılanması gerektiğini vurgulamıştır. Aynı zamanda İranlı kadın sporcuların yurt dışındaki müsabakalara katılmalarını da utanç kaynağı olarak değerlendirerek devletin bu katılımları engellemesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca kadınların spor müsabakalarını izlemek için stadyuma girmelerinin de devlet tarafından engellenmesini desteklemiştir. Gulpayegani, Kum'un dindar kimliği ile öne çıkan bir şehir olması nedeniyle bu şehirde müzik programları ve konserlerin düzenlenmesine karşı çıkarak bu tarz programların yasaklanmasını istemiştir. Dahası Gulpayegani, müziğin haram olduğunu savunmuş; akait yönünden felsefe ile tasavvufu sert bir biçimde eleştirmiş; bu derslerin Kum İlim Havzasında okutulmasına karşı çıkarak verilen derslerin sonlandırılmasını talep etmiştir.

Evi ve ofisi Kum'da bulunan Gulpayegani, şeri soruların cevaplandığı, dinî ve ailevi konularda danışmanlık yapılan Daru'l-Zehra İslam Araştırmaları Merkezinin kurucusudur. Bunun yanı sıra Kum Ebu Salih Medresesi, onun idaresi altındaydı. Gulpayegani'nin Kum dışında İran'ın birçok şehrinde temsilci ofisi bulunmaktaydı. Kum başta olmak üzere diğer şehirlerde dinî ilim alanında öğrenim gören öğrencilere düzenli olarak burs veren fakihlerden biriydi.

Gulpayegani, yıllar önce *Gayb Dönemi'nde Devletin Zarureti ve Fakihlerin Velayeti* (Zaruret-i Vucûd-i Hukûmet ya Velayet-i Fukeha der Asr-i Gaybet) adlı bir risale kaleme almış ve velayet-i fakih teorisini savunmuştur. Ancak son zamanlarda velayet-i fakih teorisi ile siyaset ve devlet meseleleriyle ilgili daha az görüş beyan ederken itikadi konular ile İran toplumunun ekonomik ve toplumsal koşullarının eleştirisi üzerinde durmayı öncelik hâline getirmiştir. Aynı zamanda Gulpayegani, ülkedeki ilim havzalarının bağımsız olmasını ve devletin havza idaresine müdahale etmemesi gerektiğini savunmuştur. Dış politika konusunda ise ülkenin uluslararası alandan soyutlanmasının yanlış olduğu yönündeki açıklamaları, radikal muhafazakâr çevrelerin sert eleştirilerine neden olmuştur. ■

İran'da Müçtehit Olma Zorunluluğu Olan Makamlar

Ahmad Jawid Türkoğlu

GÖRÜŞ
03.02.2022

İran Anayasası ve yasaları, yedi kurumda görev alacak toplam 99 mevki sahibinin "müçtehit" olmasını şart koşmaktadır. Bu yedi kurumdan beşindeki atamalar İran Anayasası'ndaki hükümlerle belirlenmişken biri "İstihbarat Bakanının Usul ve Esaslarının Belirlenmesine Dair Kanun"a göre bir diğeri de "Uzmanlar Meclisi Seçim Yasası"na göre belirlenmektedir. Anayasanın belirttiği beş makam; Rehberlik Makamı, Anayasayı Koruyucular Konseyi (AKK) altı fakih üyesi, Yargı Erki başkanı, başsavcı ve Yüce Divan başkanıdır. İstihbarat Bakanının Usul ve Esaslarının Belirlenmesine Dair Kanun'un belirlediği makam ise İstihbarat bakanından, Uzmanlar Meclisi Seçim Yasası'nın belirlediği ise 88 Uzmanlar Meclisi (UM) üyesinden oluşmaktadır. Anayasanın belirttiği 10 makam sahibinin "mutlak içtihat" sahibi olması ve İstihbarat bakanıyla UM üyelerininse "mütecezzi içtihat" yeterliliğine sahip olması yeterlidir.

Devrim Rehberliği

Deverim rehberinin "mutlak içtihat" sahibi olması gerektiğine dair hükümler anayasada yer almaktadır. Anayasanın 5. maddesinde rehberin "adil, takva sahibi, dönemi hakkında iyi bilgi sahibi, cesur, yetkin ve tedbirli bir fakih" olması gerektiği belirtilir. 109. maddede ise rehberin, "fıkhın farklı dallarında fetva vermek için gerekli olan ilmî yetkinliğe sahip olması" istenmektedir. 107. madde rehberin, UM tarafından "fıkhi konularda, siyasi ve sosyal meselelerde en bilgili âlim olarak tespiti" ile seçileceği yazılıdır. 1979 Anayasası'nda rehber olmanın koşulu "taklit mercisi" olması idi. Anayasa değişikliği ile taklit mercisi makamına sahip olması yerine mutlak müçtehit olması yeterli görülmüştür. Humeyni'den sonra Rehberlik makamına getirilen Ali Hamenei, ne 1979 Anayasası'nın ön gördüğü taklit mercisi şartını ne de 1989'da yapılan anayasa değişikliğinden sonra getirilen mutlak müçtehit olma şartını yerine getirmiştir. Hamenei'nin taklit mercisi olmamasından kaynaklanan sıkıntıları aşabilmek için Hamenei, devlet eliyle taklit mercisi makamına yükseltilmiştir. Dönemin UM üyelerinin birçoğu, Hamenei'yi taklit mercisi olarak kabul etmiş ve böylece kendisine suni bir meşruiyet kazandırılmıştır.

Devrim rehberi, kendisi hariç dokuz mutlak müctehidin yedisini doğrudan ikisini de dolaylı olarak atamaktadır. Ayrıca AKK'nin fakih üyelerinin veto hakkı aracılığıyla ülkenin tüm yasa ve düzenlemelerini denetlemektedir. Cumhurbaşkanı, İslami Şûra Meclisi üyeleri ve UM üyelerinin uygunluk durumuna da yine AKK karar vermektedir. Başka bir ifadeyle İran'ın mutlak hâkimi olarak hareket eden tüm bu kurum ve mevkilerdeki kişiler birbirlerini seçen bir sistem inşa etmişlerdir.

İran yasaları 99 makam sahibinin müçtehit olmasını şart koşmaktadır. Anayasada belirtilen 10 makamın mutlak müçtehit, diğer yasalarda belirtilen makamların mütecezzi müçtehit olması gerekmektedir.

AKK'nin Fakih Üyeleri

Anayasanın 91. maddesine göre AKK'nin fakih üyeleri "zamanın gereklerini ve meselelerini bilen adil fakihlerden" oluşmalıdır. Yine bu maddeye göre konseyin fakih üyelerini devrim rehberi doğrudan atar. 91. maddeye göre AKK, İslami Şûra Meclisinin çıkaracağı yasaların İslami ilkelerle hükümlere ve anayasaya uygunluğunu denetlemekle görevlidir. Anayasanın 96. maddesine göre Meclis tarafından kabul edilen kararların İslami ilke ve hükümlere uygunluğunu tespit etme görevi fakih üyelerin çoğunluğuna, anayasaya

uygunluğunu tespit etme görevi de tüm üyelerin çoğunluğuna aittir. Diğer taraftan 4. maddede "bütün medeni, cezai, ekonomik, idari, kültürel, askerî, siyasi ve diğer bütün kanunlar ve yasal düzenlemelerin İslami ilke ve hükümlere uygunluğunun tespiti" AKK'nin fakih üyelerinin yetkisindedir. AKK'nın fakih üyeleri, 91. maddede belirtildiği gibi sadece Meclisin değil yürütme, yargı ve devletin diğer organlarının tüm düzenleme ve kararlarının İslami ilke ve hükümlere uygunluğunun tespit yetkisine sahiptir. Tüm bu yetkiler de AKK'nin fakih üyelerinin mutlak içtihat sahibi olmasını zorunlu kılmaktadır.

Üç Yargı Makamı: Yargı Erki Başkanı, Yüksek Divan Başkanı, Başsavcı

Anayasanın 163. maddesine göre "Hâkimde aranacak nitelik ve şartlar, fıkhi kriterlere uygun olarak kanunla belirlenir." Bu maddeye göre yargı makamları da fakih olmak zorundadır. 157. maddeye göre "bütün yargı, idari ve icrai konularda, Yargı Erkinin sorumluluklarını yerine getirebilmesi için Rehberlik Makamı, yargı işlerini iyi bilen ve yetkin bir idareci sıfatına sahip adil bir fakihi, beş yıllık bir süre için Yargı Erkinin başkanı olarak atar..." bu makam yargı organının en yüksek makamıdır. 162. maddeye göre ise "Yüce Divan başkanı ve başsavcı, adil birer fakih ve yargı işlerinde bilgi sahibi olmalıdır. Yargı Erkinin başkanı, Yüksek Divan hakimlerine danışarak onları beş yıllığına bu göreve atar". Dolayısıyla İran yargısının en tepesindeki insanlar müctehitlerden oluşmaktadır. Bu makama gelen kişilerin, mutlak içtihat sahibi olması gerekmektedir.

UM Üyeleri

UM üyeleri mütecezzi içtihat düzeyinde "dinî ilimlere vâkıf, siyasi ve toplumsal

Şekil 1: Mutlak Müctehit Olma Zorunluluğu Olan Makamlar

Kaynak: İRAM uzmanlarınca hazırlanmıştır.

meseleleri bilen fakihler" arasından aday gösterilmekte ve halk tarafından seçilmektedir. UM üyelerinin içtihat sahibi olmasıyla ilgili anayasal bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak UM Seçim Yasası'nın 3. maddesinde üyelerin içtihat sahibi olma zorunluluğu getirilmiştir. 3. maddede UM adaylarında aranan şartlar şunlardır:

- Dindarlıklarıyla tanınan, güvenilir ve ahlaklı kişiler olmaları,
- Bazı fıkhi meselelerde içtihat edecek yetkinliğe ve Rehberlik makamına seçilecek veli-yi fakihi tespit edecek bilgiye sahip olmaları,
- Siyasi ve toplumsal öngörüye sahip ve günün meselelerine vâkıf olmaları,
- İran İslam Cumhuriyeti nizamına bağlı olmaları,
- Kötü bir siyasi ve toplumsal geçmişe sahip olmamaları.

88 üyeden oluşan UM'ye Sünnilerin veya kadınların aday olmasına mâni herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. İslam Cumhuriyeti'ne karşı olmayan Sünni fakih üyelerin adaylığı AKK tarafından onaylanırken "içtihat düzeyinde olan" kadın adayların adaylıkları AKK tarafından sürekli reddedilmektedir. Mevcut üyeler arasında herhangi bir kadın bulunmazken Sünnileri iki üye (Ali Ahmed Selami ve Faik Rüstemi) temsil etmektedir. Rehberi seçme ve azletme yetkisine sahip UM, AKK aracılığıyla tamamen devrim rehberinin kontrolünde ve göstermelik bir meclise dönüştürülmüş durumdadır.

İstihbarat Bakanı

Anayasanın 133. maddesine göre bakanlar, cumhurbaşkanı tarafından atanmakta ve güvenoyu alması için Meclise sunulmaktadır. İstihbarat bakanının atanması diğer bakanlardan farklı olarak kendine has bir yasal şarta tabi tutulmaktadır. İstihbarat Bakanının Usul ve Esaslarının Belirlenmesine Dair Kanun'a göre İstihbarat bakanı, müçtehit olma koşulunu yerine getirmelidir. Söz konusu kanunda İstihbarat bakanı olacak kişinin; "eğitim açısında içtihat düzeyinde olması; adalete ve takvaya haiz olması; siyaset ve yönetim açısından aydın bir geçmişe sahip olması; siyasi partilere, örgütlere ve gruplara üye olmaması" gerekmektedir. Söz konusu kanunda belirtilen şartlara bakılırsa İstihbarat bakanının mütecezzi içtihat düzeyinde bir eğitime sahip olması gerekmektedir.

Değerlendirme

Günümüzde, söz konusu makamlara gelenlerin çoğunluğunun yasal olarak müçtehit olma şartını yerine getirmeden görevlere geldikleri ileri sürülmektedir. Birçok din adamına göre içtihat tektir ve İran'daki mutlak-müteccezi içtihat meselesi kaht-ı ricalin önüne geçmek için uydurulmuş bir adlandırmadır. İran'da mutlak içtihat sahibi olma şartı getirilen makamlarda görev alacak kişiler öncelikle Şii olmalı, erkek olmalı, ilim havzasında eğitim almış din adamı olmalı, dindarlıklarıyla tanınan "güvenilir ve ahlaklı kişiler" olmalı, İran İslam Cumhuriyeti nizamına bağlı olmalıdır. Müteccezi içtihat sahibi olma şartı getirilen makamlarda Sünnilerin ve kadınların aday olmasına mâni herhangi bir yasal düzenleme bulunmamasına karşın UM'de Sünnilerin temsiliyetlerinin pratikte sınırlı olduğu, kadınların ise hiç temsil edilmediği görülmektedir.

Kendine özgü bir siyasi-idari sistem inşa etmiş olan İran İslam Cumhuriyeti, bugün siyasal alandaki konumlara yükselmede evrensel hukuk, nizam ve anlayışlardan oldukça farklı bir yol izlemektedir. İran'da bir kişinin idari pozisyonlarda yükselebilmesi için objektif değil subjektif birtakım kriterlere sahip olması gerekmektedir. Yukarıda şartlar arasında belirtilen, "dindar olma, kötü bir siyasal ve özel hayata sahip olmama" gibi kıstaslarla ne kastedildiği belirgin değildir ve bu tür kıstaslar, sonuçsuz tartışmaların kaynağıdır.

Şekil 2: Mütecezzi Müctehid Olma Zorunluluğu Olan Makamlar

Kaynak: İRAM uzmanlarınca hazırlanmıştır.

Her seçim döneminde çok sayıda aday, bu türden subjektif şartları sağlayamadığı iddiasıyla seçimlere katılma hakkından mahrum edilmektedir. Bu durum da seçimlere katılım oranlarının düzenli biçimde düşmesine neden olmaktadır.

Ülke nüfusunun yaklaşık %10'unu oluşturan Sünnilerin mezkûr makamlardaki temsiliyet oranı %2'dir. Bir ülkede yönetim pozisyonuna gelebilmek için herkesçe farklı yorumlanan subjektif kriterlerin dayatılması, o ülkenin yaşamını bu kriterler üzerine inşa etmeyi tercih etmeyen vatandaşlarının sistemli biçimde ayrımcılığa uğramasına da sebep olmaktadır. Bu durum özellikle UM seçimlerine katılımın çok düşük seviyelerde gerçekleşmesine neden olurken cumhurbaşkanlığı ve İslami Şûra Meclisi seçimlerinde aday adaylarının geniş vetoya maruz kalmaları durumunda düşük katılımı kaçınılmaz kılmakta ve giderek daha fazla insanın sisteme olan güveninin kırılmasına yol açmaktadır. ■

Afganistan'ın Ekonomik Potansiyeli

Yasir Rashid

GÖRÜŞ
03.02.2022

Afganistan'da çok önemli maden yatakları bulunmaktadır ve bu madenlerin değerinin 3 trilyon dolar olduğu tahmin edilmektedir.

38 milyon nüfusu ile Afganistan neredeyse 40 yıldır sürmekte olan iç savaş ve dış saldırılar sebebiyle siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel birçok alanda dünyadaki en korunmasız ülkelerden biridir. 2001-2021 döneminde yeni ve demokratik bir hükûmetin kurulması, ülke halkını önemli ölçüde umutlandırmıştır. Bu dönemde yaratılan fırsatlar; eğitim, sağlık ve insan hakları alanlarında başarılı sonuçlar vermiştir. Buna rağmen ekonomik açıdan bakıldığında yoksulluk, işsizlik, düşük ekonomik büyüme oranı ve Afganların başka ülkelere göçü hâlâ ülkenin başlıca sorunlarını teşkil etmektedir. Bu durum, Taliban'ın Ağustos 2021'den sonra yeniden iktidara gelmesiyle daha da kötüleşmiştir. Ancak Afganistan, zayıf ve kırılgan ekonomisine rağmen maden rezervlerinin büyüklüğü ve bölgesel transit geçişteki yeri gibi uzun vadede ekonomik refahı sağlayacak ekonomik potansiyele sahiptir.

Kriz içinde bir ülke olan Afganistan'daki en büyük ekonomik imkân, zengin doğal kaynaklarıdır. Ülkedeki maden kaynakları; doğal gaz, petrol, kömür, mermer, altın, bakır, kromit, talk, barit, sülfür, kurşun, demir, tuz, değerli ve yarı değerli taşlar, inşaat taşı ve lityum gibi nadir toprak elementlerini içermektedir. Ülkedeki doğal kaynakların bolluğuna rağmen bu sektörün toplam gayri safi yurt içi hasıladaki (GSYH) payı yalnızca %1,56'dır. Fakat bazı kaynaklara göre Afganistan'ın eski hükûmeti, 2017'de devletin madencilikten elde ettiği gelirin bir sene içinde 1 milyar dolara ulaşmasını planlamıştı. Eğer bu amaç gerçekleşmiş olsaydı sektörün toplam GSYH içindeki payı %20'ye ulaşmış olacaktı.

Ülkenin ekonomik büyümesi için en büyük umut kaynağı maden kaynaklarıdır. Madene dayalı bir ekonomi, ülkede yerli bir ekonominin kurulabilmesi için var olan az sayıdaki seçenekten biridir. Bu konudaki çalışmalar, ülkedeki madenlerin 3 trilyon dolar civarında bir değere sahip olduğunu tahmin etmektedir. Afganistan'da keşfedilmiş olan en büyük kaynaklar demir ve bakırdır. Tahminlere göre ülkedeki demir ve bakır rezervleri ülkeyi, dünyadaki en büyük demir ve bakır üreticisi yapmaya yetecek boyuttadır. Bu bağlamda çalışmalar, Logar'da yer alan Mes Aynak (Aynak Bakır Madeni) ve Bamyan'da yer alan Hajigak demir rezervlerinin değerinin 2031'de ortalama 900 milyon dolara ulaşacağını iddia etmektedir.

Zengin madenlere sahip olmasına rağmen Afganistan, bu sektöre yeteri kadar yabancı yatırımcı çekmeyi başaramamıştır. Afganistan'da bu sektöre yatırım yapan yabancı ülkelerin sayısı sınırlıdır. Ülkedeki madencilik sektörüne en fazla yatırım yapan yabancı ülke Çin'dir. Afganistan'ın Logar bölgesinde yer alan Mes Aynak Madeni, Çin'in yatırım yaptığı maden işletmelerinden biridir. Mes Aynak, tahminî değeri 40 milyar dolar olan, dünyadaki en büyük işlenmemiş bakır kaynaklarından biridir. Madenin değerini göz önünde bulundurarak Metallurgical Corporation of China (MCC) ve Jiangxi Copper Company (JCC) isimli Çin'e ait iki devlet şirketi, 2007'de madenin 30 yıllığına kiralanmasını öngören 2,38 milyar dolarlık bir anlaşmaya imza atmıştır. Çin'in, Afganistan'daki bakır madenlerine yatırım yapma arzusu, kendi ülkesinde bu madene yönelik giderek büyüyen ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. 2015'te dünyadaki rafine bakır tüketimi 23 milyon tona ulaşırken 11,3 milyon ton ile Çin, bu tüketimin yarısını oluşturarak en fazla bakır kullanan ülke olmuştur. Fakat MCC ve JCC ile yapılan Mes Aynak Anlaşması'nın üzerinden 15 yıl geçmiş olmasına rağmen veriler, Çin'in madendeki yatırımından henüz önemli kazançlar elde edemediğini göstermektedir.

Çinliler aynı zamanda güvenlik endişeleri ve yerel muhalefet sebebiyle askıya alınan, Cevizcan vilayetinin kuzeyinde yer alan Amuderya petrol ve gaz bölgesine de yatırım yapmıştır. Çin'in yanı sıra Türkiye ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) de Afganistan'da doğal kaynak sektörüne yatırım yapan ülkeler arasındadır. Turkish Petroleum International isimli Türk şirketi ve Dragon Oil isimli BAE şirketi, Afganistan'ın kuzeyinde yer alan Afgan-Tacik Petrol Sahası'na yatırım yapmıştır. Ancak iki şirketin bu yatırımlarına dair detaylı bir bilgi bulunmamaktadır.

Afganistan'daki en kıymetli madenlerden birinin lityum olması dikkat çekicidir. Her ne kadar ülkedeki lityum seviyesi ve değerine dair kesin bir bilgi bulunmasa da Afganistan'ın

Güney Amerika'da yer alan Bolivya'dan sonra ikinci en büyük lityum rezervine sahip olduğu tahmin edilmektedir. Afganistan'daki lityum rezervlerin çoğu güney bölgesi olan Gazne'de bulunmaktadır. Güvenlik sorunları ve siyasi istikrarsızlık gibi sebeplerle Afganistan'da bu alana yönelik fazla yatırım fırsatı olmamıştır. Fakat ülkedeki kayıt dışı maden çıkarma ve maden kaçakçılığının boyutları düşünüldüğünde bu değerli madenin kaçakçılığının yapılması çok uzak bir ihtimal değildir.

Lityum, elektrikli cihazların bataryaları gibi yeni teknolojilerde stratejik olarak kullanılmaktadır. Elektronik endüstrilerinde lityumun önemi göz önüne alındığında, lityum, bazı uzmanlar tarafından "yeni petrol" olarak adlandırılmıştır. Teknolojinin hızlı büyümesi ve elektrikli araçlar da dâhil olmak üzere elektrikli cihazlara yönelik artan talep nedeniyle önemli lityum rezervlerine sahip Afganistan, Çin gibi endüstriyel güçler için özellikle önemli hâle gelmiştir. Bu bağlamda Çin, Ağustos 2021'den sonra yeniden iktidara gelen Taliban ile güçlü bağlar kurmaya çalışmaktadır. Taliban ve Çin arasında istikrarlı ilişkiler kurmak, her iki taraf için de stratejik faydalar sağlayacaktır. Uzun vadede Afganistan'daki Taliban hâkimiyeti, Çin'in lityum tedarik zincirini kolaylaştıracaktır. Öte yandan Afganistan'daki lityum madenine yapılan Çin yatırımı, genel olarak ülke için istihdam ve özel olarak Taliban için gelir sağlayabilecektir.

Afganistan ekonomisi için bir diğer imkân, bölgede bir geçiş konumunda bulunmasıdır. Afganistan'ın stratejik konumu, ülkeyi; Orta ve Güney Asya, Orta Doğu ve Çin pazarları arasında bir geçiş merkezi yapabilir. Afganistan, stratejik konumu ile Orta ve Güney Asya ülkeleri arasındaki enerji (doğal gaz ve elektrik) ve diğer ürünlerin geçişi için özellikle önem arz etmektedir. Enerji geçişinde, Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan (TAPI) Petrol Boru Hattı Projesi ve CASA-1000 Elektrik İletimi Projesi, Afganistan'ın önemli rol oynadığı iki projedir. Eğer uygulamaya geçerse TAPI, Türkmenistan'daki doğal gazı Afganistan üzerinden Pakistan ve Hindistan'a ulaştıracaktır. CASA-1000 Projesi ise yine Afganistan üzerinden Kırgızistan ve Tacikistan elektriğini Pakistan ve Hindistan'a ihraç edecektir.

Bölgedeki ticarette ve malların geçişinde, Afganistan'ın yapıcı rol oynadığı çok sayıda proje bulunmaktadır. Lapis Lazuli Anlaşması, Çabahar Liman Projesi ve Uluslararası Kuzey-Güney Ulaştırma Koridoru (INSTC) bu projelere örnek teşkil etmektedir. Hindistan'ın Taliban ile ilişkileri nedeniyle Afganistan, Çabahar Projesi'nden çekilebilir. Ancak Afganistan, ülkeyi; Türkmenistan, Azerbaycan, Ermenistan ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya bağlayan Lapis Lazuli Anlaşması'nın ana partneridir. Afganistan dışında; Lapis Lazuli Anlaşması, katılımcı diğer devletler için de son derece önemlidir. Özellikle Türkiye için bu proje, Ankara'nın bölgedeki rolünü güçlendirip Asya ile olan ekonomik bağlantılarını; Asya açılımını da içeren yeni dış politikası ekseninde genişletebilir.

Çin'e göre Afganistan; Doğu, Güney ve Orta Asya ile ilişkilerini geliştirmek için stratejik bir konumdadır. Bu bağlamda Afganistan, Çin'in Bir Kuşak Bir Yol (BRI) Projesi açısından da önemli bir geçiş konumundadır. Bu proje ile Çin; Afganistan, İran, Hazar Denizi, Azerbaycan ve Türkiye üzerinden geçerek Kırgızistan, Özbekistan demir yolu ile Avrupa'ya bağlanacaktır. Afganistan'ın geçiş konumunu değerlendirerek Çin, batısındaki Xinjiang bölgesi (Sincan Uygur Özerk Bölgesi) ile Afganistan'ın doğu ve kuzeyini, Pakistan'ın kuzeyini ve Orta Asya'nın güneyini birleştirecek Wakhan Koridoru'nu inşa etmeyi planlamaktadır. Wakhan Koridoru'nun kurulmasıyla Afganistan'ın transit geçişteki rolü ve bu ülkenin BRI Projesi gibi Çin'in uzun vadeli planlarındaki önemi artacaktır. BRI Projesi'nin Afganistan için de önemli olduğunu vurgulamak gerekir. Bu proje, Afganistan'ın Güney Asya ile Orta Asya ve Doğu Asya ile Batı Asya'yı birbirine bağlayan tarihsel "Asya geçiş ve ticaret merkezi" konumunu yeniden kurmasına yardım edecektir.

Sonuç olarak Afganistan ekonomisi, ülkenin içinde bulunduğu güvenlik sorunlarından ve siyasi durumlardan etkilenmektedir. Güvenlik sorunları, ülkenin ekonomik imkânlarını verimli bir şekilde kullanmasını engellemektedir. Bu sorunların yanı sıra ülkede hayli yaygın olan yolsuzluk, milyonlarca mal varlığının ve onlarca ekonomik fırsatın kaybına sebep olmuştur. Afgan ekonomistler, Afganistan ekonomisinin uzun dönemli ekonomik ikileminin çözümü için yerli ve ülkenin kendi yeterliliklerine dayalı bir ekonomi modeli önermektedir. Fakat mevcut durumda ve kısa vadede bu ikilemin çözülmesi çok mümkün görünmemektedir. Savaşın, geçmişte altyapı ile beraber bütün ekonomik fırsatları da yok etmesi, gelecekte de çok sayıda fırsat ve zenginlik kaybıyla sonuçlanacaktır. Buna rağmen eğer Taliban hükûmeti ülkede meşruiyet kazanıp yabancı ülkeler tarafından tanınırsa ve güvenlik sorunları kalıcı olarak çözülürse ülke çeşitli alanlarda Çin gibi birçok yabancı yatırımın merkezi olabilir. Dolayısıyla ülkenin işlenmemiş doğal kaynakları yerel bir ekonomi oluşmasını sağlayabilir ki bu durum, uzun vadede, devletin gelirlerini artırarak ülkedeki genç iş gücü için yeni istihdam alanları yaratabilir. ■

Gantz'ın Bahreyn Ziyareti İran İçin Neden Önemli?

Hurşit Dingil

HABER ANALİZ
07.02.2022

İsrail Savunma Bakanı Benny Gantz 2 Şubat Çarşamba günü Bahreyn'e sürpriz bir ziyaret düzenledi. Ziyaret sürprizdi çünkü Gantz'ın programında Bahreyn ziyareti olacağı önceden duyurulmamıştı. Bu ziyaretle birlikte Gantz, bir Körfez ülkesine resmî olarak giden ilk İsrail Savunma Bakanı olurken İbrahim Anlaşmaları sonrasında İsrail'i temsilen Bahreyn'e düzenlenen ikinci üst düzey resmî ziyareti de gerçekleştirmiş oldu. Gantz, ziyaret kapsamında Bahreyn Kralı Hamad bin İsa el-Halife ve mevkidaşı Bahreyn Savunma Bakanı General Abdullah bin Hassan el-Nuaymi ile görüşmeler düzenledi. Görüşmeler kapsamında taraflar; güvenlik, savunma ve askerî alanlarda iş birliği yapmak üzere mutabakata vardı. Söz konusu mutabakat; istihbarat, askerî teçhizat alımı, savunma sanayi ve askerî eğitim alanlarında iş birliği konularını içerdi.

Gantz'ın ziyareti ilkleri taşımasından ötürü önemlidir. Bunun yanı sıra temaslarının mahiyeti de dikkat çekicidir. Ziyaret kapsamında Gantz ve beraberinde gelen İsrail Deniz Kuvvetleri Komutanı David Saar Salama, ABD 5. Filosu ve Birleşik Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Brad Cooper ile ABD Merkez Komutanlığının (CENTCOM/NAVCENT) Bahreyn'deki 5. Filo Üssü'nde bir araya geldi. Görüşmede İbrahim Anlaşmaları ile birlikte İsrail'in CENTCOM'a katılmasının önemli bir adım olduğu belirtildi. Yine ortak tehditlere ve düşmana karşı deniz ve hava güvenliğinin tesis edilmesi noktasında ortaklık ve iş birliği konularına vurgu yapıldı. Bilhassa hava ve deniz tehditleri ile mücadelede partnerliğin önemi üzerine duruldu. Buna ek olarak Gantz ziyarete ilişkin açıklamalarında, "Özellikle denizcilik alanında ve genel olarak bölgede artan zorluklar karşısında bu iş birliği, öncelikli bir stratejik güvenlik gereksinimidir." ifadelerini kullandı.

Gantz'ın Bahreyn ziyareti, İsrail'in bir diğer önemli körfez müttefiği olan Birleşik Arap Emirlikleri'ne (BAE) Husiler tarafından yapılan son füze ve drone saldırıları esnasında gerçekleşti. Yine ziyaret tam da İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog'un tüm hava tehditlerine rağmen BAE'ye düzenlediği ziyaretten hemen sonra yapıldı. Art arda gelen

İsrail Savunma Bakanı Benny Gantz'ın sürpriz Bahreyn ziyareti, İbrahim Anlaşmaları sonrası İran'a karşı kurulan bölgesel güvenlik kompleksini güçlendirmektedir.

Resim 1: Bahreyn-İran Buşehr Nükleer Tesisi Arasındaki Mesafe

bu önemli iki ziyaret, İran'ın denizdeki ve havadaki bölgesel aktivitelerinin, İsrail'e karşı oluşturduğu tehdit algılamaları etkisi altında gerçekleşmiştir. Ziyaretin gerçekleştiği bölgesel bağlam dikkate alındığında özellikle Gantz'ın askerî ve güvenlik iş birliğine yönelik düzenlediği Bahreyn ziyareti, İran'a karşı bir mesaj niteliğindedir. Zira ziyaret, İsrail'in İran'a yönelik olası askerî harekât planlamalarına dair tartışmaların gündeme geldiği bir bağlamda gerçekleşmiştir.

Bahreyn ile İran'ın Buşehr Nükleer Tesisi arasında yaklaşık 290 km mesafe bulunmaktadır. Böylesine bir coğrafi yakınlık, İsrail'in İran'a karşı harekât planlamalarının sıklıkla tartışıldığı bir dönemde oldukça dikkate değerdir. Zira İsrail'in düzenleyeceği olası bir harekâtta ortaya çıkan en büyük sorunlarından birisi, İran'a coğrafi anlamda yakın olmamasıdır. Bu durum beraberinde İran'a karşı olası bir harekâtta lojistik ikmal ve harekât sonrası tahliye süreçlerini zorlaştırmaktadır. Ancak İran'ın nükleer tesislerinden birine 290 km'lik bir uzaklıkta bulunan Bahreyn'le yapılacak güvenlik ve askerî iş birlikleri, İsrail'e operasyonel ve işlevsel avantajlar sunabilecektir.

Öte yandan nüfusunun %65'inden fazlası Şii olan Bahreyn'le bu tür iş birliklerinin ne kadar sağlıklı olabileceği ayrı bir sınama alanıdır. Ancak yine de söz konusu ziyaret, BAE'ye hava saldırıları artarak devam ederken İran'a karşı verilmiş güçlü bir mesaj olarak değerlendirilebilir ve BAE'yi, süreç dâhilinde desteklemek üzere atılan bir adım olarak da düşünülebilir. Gantz'ın Bahreyn temasları, zamanlama açısından bölgesel seviyede kurulmaya çalışılan İsrail merkezli askerî ve siyasi ittifak adımlarıyla da uyum sağlamaktadır. Nitekim yaklaşık bir yıllık süreç diliminde İbrahim Anlaşmaları sonrasında Körfez ülkeleri ile ilişkilerini geliştiren İsrail; Bahreyn, BAE ve diğer Körfez ülkeleri ile savunma ve güvenlik konularında ortaklık ve iş birliğini güçlendirme eğilimindedir. Bu doğrultuda İsrail özellikle CENTCOM'a dâhil edilmesinin ardından İran'a karşı kurulan askerî ve siyasi ittifakın temellerini atmaya başlamıştır. ■

Pakistan'daki Terör Saldırıları ve İran'ın Ülkedeki Vekilleri

Aydın Güven

HABER ANALİZ
08.02.2022

Pakistan Silahlı Kuvvetlerinin medya kanadı olan Hizmetler-Arası Halkla İlişkiler Biriminin (Inter-Services Public Relations -ISPR) 27 Ocak Perşembe günü yaptığı açıklamada, İran sınırındaki Pakistan'ın Belucistan eyaletinin Keç bölgesinde, teröristlerin güvenlik güçlerinin kontrol noktalarına saldırması sonucu on askerin hayatını kaybettiğini açıkladı. Salıyı çarşambaya bağlayan gece gerçekleşen saldırıda "Yoğun karşılıklı ateş sırasında bir terörist öldürüldü, çok sayıda terörist de yaralandı. Teröristlerin baskını geri püskürtülürken 10 asker şehit oldu." denildi. Başbakan İmran Han 3 Şubat'ta yaptığı açıklamada, terör saldırılarının başarılı bir şekilde püskürtüldüğünü belirtirken olayın faillerinin yakalanması için sürdürülen takip operasyonunda çok sayıda teröristin öldürüldüğü ve dış destekli olduğu belirtilen çok sayıda militanın da yakalandığı söylenildi. ISPR bildirisinde, "Silahlı Kuvvetler, bedeli ne olursa olsun teröristleri topraklarımızdan temizlemeye kararlıdır." denirken olayın faillerinin Hindistan ve İran tarafından eğitildiği söylemleri, Pakistan'ın akademi ve medya çevresinde çokça dillendirilmeye başlandı.

Saldırının, son zamanlarda özellikle Çinli şirketlerin bulunduğu Gwadar bölgesinde ve Pakistan-İran sınırında saldırılarını artıran Belucistan Kurtuluş Ordusu tarafından düzenlendiği belirtilirken Örgüt, askerî üslere girmek için intihar bombacıları kullandığını söyleyerek saldırıları üstlendi. Pakistan ordusu tarafından yapılan açıklamada ise ağır ve sofistike silahlarla donatılan teröristlerin, Afganistan ve Hindistan'daki gruplarla ilişkilerinin tespit edildiği iddia edildi. Pakistan ordusu yaptığı açıklamada, "İlk soruşturmaya göre istihbarat teşkilatları; teröristler ile Afganistan ve Hindistan'daki eğiticileri/işleyicileri arasındaki iletişimi kesti." ifadeleri kullanıldı. Hindistan ve Pakistan uzun zamandır birbirlerini karşı terör saldırılarını desteklemekle suçlarken diğer taraftan saldırının İran sınırında gerçekleşmesi, dikkatleri İran'a çekti.

Saldırıların ardından teröristlerin İran sınırını geçerek askerî bölgeye saldırı gerçekleştirdikleri ve saldırıdan sonra tekrar İran tarafına geçtikleri söylemleri, Pakistan iç muhalefetinde çokça yer buldu. Saldırılardan hemen sonra Devrim Muhafızları Ordusu (DMO) komutanlarından General Mecidi'nin yakın zamanda, İran Devlet Televizyonunda "Pakistan'da da vekil gruplarının olduğunu" söylediği görüntülerinin ortaya çıkması, eleştirileri daha da artırdı. İran'ın vekil ağları hakkında yaptığı konuşmada General Mecidi'nin; "Suriye'de, Irak'ta, Afganistan'da ve hatta Pakistan'da askerî operasyonlar yürütmeye hazır onlarca Hizbullah tipi militan grubumuz var." demesi, saldırıyı gerçekleştiren teröristlerin İran destekli olduğu yönündeki iddiaları körükledi. Zira daha önce Belucistan Kurtuluş Ordusu tarafından askerî noktalara ve sivillere yönelik saldırılar gerçekleştirilmiş ve Pakistan resmî kurumları tarafından saldırganların İran'dan Pakistan'a geçtiği belirtilmişti. Örneğin 2019 yılında Karaçi'de bir otobüse yapılan saldırı hakkında açıklama yapan Pakistan Dışişleri Bakanı Şah Mahmud Kureyşi "terörist birliklerinin komşu İran'dan sınırı geçtiğini" söylemiş ve teröristlerin eğitim ve lojistik kamplarının "Pakistan sınırındaki İran bölgelerinde" bulunduğunu ve bunun da Tahranlı yetkililer tarafından doğrulandığını sözlerine eklemişti. Ancak 26 Ocak'ta gerçekleşen saldırı hakkında Pakistan resmî kaynakları tarafından yapılan resmî açıklamalarda "dış

Saldırıdan sonra bir DMO komutanının "Pakistan'da askerî operasyonlar yürütmeye hazır gruplarının olduğunu" söylediği görüntüler, saldırganların İran'da konuşlandıkları iddialarını güçlendirdi.

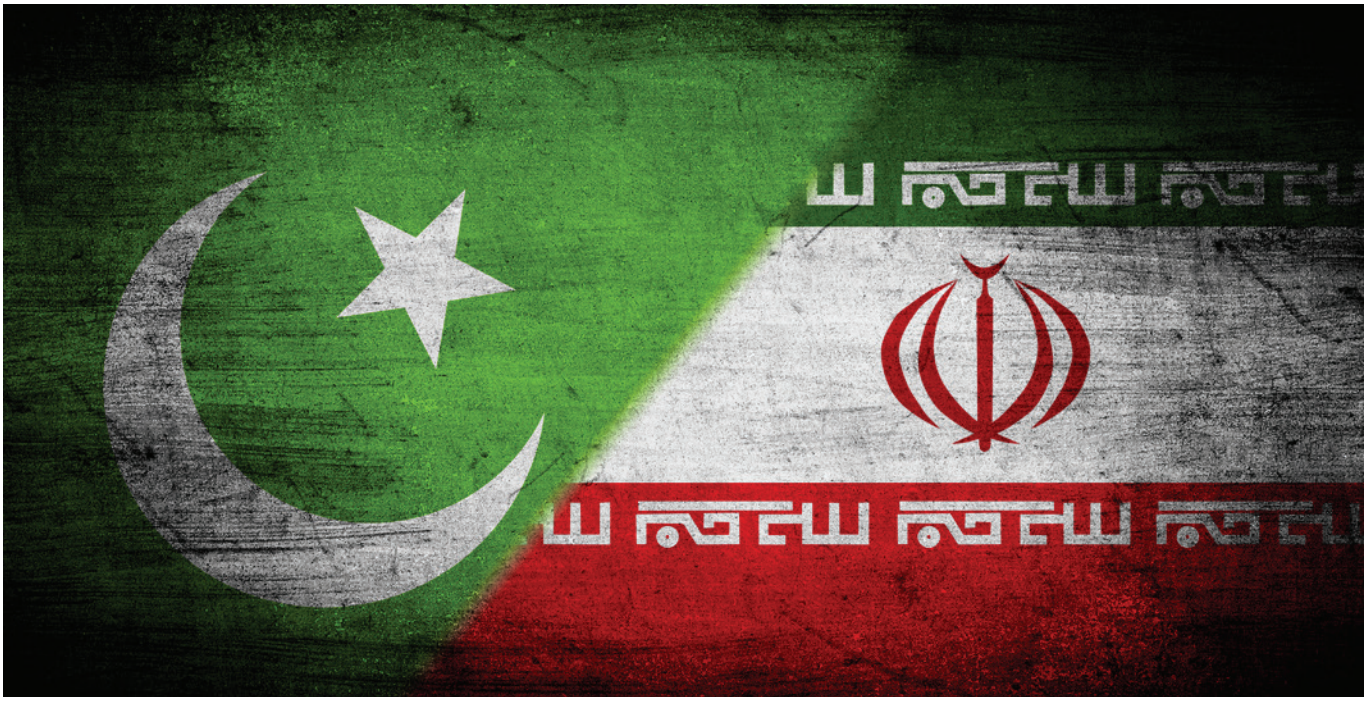

güçlerin saldırıları organize ettiği" ve "teröristlerin Afganistan ve Hindistan merkezli gruplar tarafından desteklendiği" belirtilmesine rağmen İran'dan bahsedilmemesi oldukça tepki çekti. İRAM'ın Pakistanlı bölge uzmanlarından aldığı bilgilere göre saldırıların lojistik olarak İran sınırında gerçekleştiği ve daha önce de benzer saldırılarda teröristlerin İran topraklarına sığındığı ifade edilirken kanıtlara rağmen bu yönde resmî bir açıklamanın yapılmaması, Pakistan iç muhalefetinde eleştirilere yol açtı.

Harita: Saldırıların gerçekleştiği Keç bölgesi

Sonuç olarak General Mecidi'nin Pakistan'da Hizbullah tipi vekil gruplarının olduğunu açıkça ifade etmesi de söz konusu söylemleri destekleyici ifadeler olarak görülüyor. Ayrıca eski DMO Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani zamanında İran'ın, Pakistanlı Şii gruplardan oluşturduğu Zeynebiyyun Tugayı'nın Pakistan için bir millî güvenlik sorunu olabileceği ve son dönemlerde iki ülke sınırında terör grupları tarafından yapılan saldırılar dikkate alındığında İslamabad'ın bu konuda Tahran'a resmî bir nota vermesi gerektiği yönündeki söylemler artmaktadır. Zira İranlı yetkililer tarafından Pakistan'da silahlı militan gruplarının olduğu açık bir şekilde dillendirilirken Pakistanlı yetkililerin duruma sessiz kalması, ülkenin millî güvenliği açısından bir tehdit olarak görülmektedir. Ancak söz konusu açıklama ve eleştirilere rağmen saldırganların İran'dan gelip gelmediği konusunda henüz resmî bir açıklamanın olmadığını ve saldırıların 28 Ocak Cuma günü İran'ın Pakistan Büyükelçiliği tarafından kınandığını da belirtmek yerinde olacaktır. ■

Viyana Görüşmeleri Bölgesel İlişkileri Nasıl Etkiler?

Dr. Hakkı Uygur

GÖRÜŞ
14.02.2022

Bu yazı ilk olarak 12.02.2022 tarihinde Sabah'ta yayımlanmıştır.

https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/hakki-uygur/2022/02/12/viyana-gorusmeleri-bolgesel-iliskileri-nasil-etkiler

İran'ın nükleer faaliyetlerini denetlemek amacıyla 2015 yılında P5+1 ülkeleri ile İran arasında varılan ve Kapsamlı Ortak Eylem Planı (KOEP-JCPOA) olarak adlandırılan çok taraflı anlaşma, Donald Trump'ın 2016 yılında ABD Başkanı seçilmesiyle birlikte önce işlevini kaybetmeye başlamış ardından Trump'ın 2018 Mayıs'ında anlaşmadan tamamen çekilmesiyle anlamını tamamen yitirmişti. Anlaşmanın ardından ABD dışındaki katılımcıların ekonomik taahhütlerini yerine getirmesini bekleyen İran bu alanda da istediğini elde edemeyince bir yılın ardından aşamalı olarak kendi taahhütlerini askıya almaya başlamış ve bunun neticesinde nükleer faaliyetlerini nitelik ve nicelik olarak artırmaya koyulmuştu. Daha sonraki süreçte ABD ve İsrail başta Kasım Süleymani suikastı olmak üzere İran içinde ve dışında İran'ın stratejik kişi ve kurumlarına yönelik çok sayıda saldırı ve sabotaj gerçekleştirmiş ancak bu durum Tahran'ın nükleer faaliyetlerini ya da çeşitli çevrelerin ısrarla dile getirdiği balistik füze teknolojisindeki gelişmeleri durdurmaya yetmemişti.

2020 yılındaki ABD Başkanlık seçimlerini Demokrat Joe Biden'ın kazanmasının bölgede en çok İran'ı rahatlattığı ileri sürebilir. Zira öncelikle Trump hükümetinin uyguladığı ve İran ekonomisini felç etme noktasına getirmiş olan Maksimum Baskı politikası sonlanmış oldu. Biden henüz yaptırımları kaldırmadı ancak başta petrol satışı olmak üzere İran ekonomisinin temel gelir kalemlerindeki ticarete göz yumdu ve İran'ın küresel salgının da etkisiyle durma noktasına gelen dış ticareti 2021 yılı içinde ciddi oranda artış gösterdi. Diğer yandan bölgesel gelişmeler açısından bakıldığında Trump'ın hararetle desteklediği İsrail ve Körfez ülkeleri arasındaki yakınlaşma süreci en önemli hamisini kaybetmiş oldu.

Biden her ne kadar 2015 anlaşmasına hemen dönmediyse de İran içi dengeler nedeniyle İbrahim Reisi'nin cumhurbaşkanlığıyla hızlanan ve Viyana'da gerçekleştirilen yeni tur müzakerelerde Şubat ayı itibariyle sona gelinmiş durumda. Henüz nihai uzlaşı sağlanmadığı için teknik detaylar bilinmiyor ancak İran'ın uranyum zenginleştirmesinin ve yakıt stokunun limitleri gibi hususların önemli başlıklar olduğu aşikâr. Buna karşılık İran tarafı ise başta petrol satışı olmak üzere rahat şekilde dış ticaretini yapabilmek ve döviz transferi konusunda sorun yaşamamak istiyor. Bilindiği üzere Kore, Japonya ve Irak gibi ülkelerde İran'ın on milyar dolardan fazla alacağı bulunuyor ve bankacılık istemindeki yaptırımlardan dolayı bu paraları transfer etmekte ciddi şekilde zorlanıyor. Küresel salgının şiddetlendirdiği ekonomik kriz içindeki ülkede Reisi'nin nispi bir rahatlık sağlaması için bu varlıkları ülkeye aktarabilmesi oldukça önem taşıyor. Söz konusu ekonomik rahatlama muhafazakâr kesimlerin anayasa değişikliği ya da yeni rehber seçimi gibi gelecek projeksiyonlarını hayata geçirebilmeleri için de hayati öneme sahip.

Viyana anlaşması İran içi güç dengelerini etkileyecek olmasına rağmen asıl etkisi bölgesel politikalar konusunda olabilir. Hatırlanacak olursa hem Trump hem de en azından ilk altı ayında Biden yönetimi İran'ın bölgesel politikaları ve balistik füze teknolojisinin de müzakere masasına yatırılması konusunda ısrarcıydılar. Ancak İran iki dönemde de bunu reddetti ve bugün gelinen noktada söz konusu ABD ısrarının kalmadığı anlaşılıyor. Biden yönetimi bunun yerine bölge ülkelerine yönelik deyim yerindeyse "kendi aranızda çözün" yaklaşımını benimsemiş durumda. Suudi Arabistan bu amaçla Bağdat üzerinden İran ile görüşmelere başlamışsa da şu an itibariyle herhangi bir somut ilerleme sağlanmış değil. 2016 ocağında Şii din adamı Şeyh Nimr'in idamından beri kopuk olan ilişkiler Yemen

Viyana anlaşması İran içi güç dengelerini etkileyecek olmasına rağmen asıl etkisi bölgesel politikalar konusunda olabilir.

savaşıyla birlikte iyice karmaşık bir hale geldi dahası ikili gerilimden çıkarak bir yandan BAE ve Bahreyn'i diğer yandan Hizbullah, Ensarullah ve Irak'taki vekil örgütleri de içine alan askeri bir kamplaşmaya dönüştü. İran'ın görüşmelerde geri adım atmaması aksine görüşmeler sürerken Suudi Arabistan ve BAE'ne yönelik füze saldırılarının yoğunlaşması muhtemel bir nükleer anlaşmadan sonra İran'ın bölgesel hamlelerinin genişleyeceği şeklinde yorumlanabilir.

Yeni dönemin farkında olan aktörlerden BAE daha dinamik ve esnek davranıp İsrail ile yaptığı İbrahim Anlaşmasının maliyetini düşürebilmek amacıyla Türkiye ve İran ile bir yakınlaşma çabası içine girmiş durumda. Türkiye ile ilişkilerde nispi bir iyileşme sağlanırken İran tarafından BAE veya Suudi Arabistan'a henüz bir iyi niyet göstergesi gelmiş değil. Aksine füze ve SİHA saldırılarının artması İran'ın hem Yemen savaşı hem de İsrail ile olan ilişkiler konusunda geri adım atmayacağını düşündürüyor. Bu durum Tahran'ın neden bölgesel politikalarını dış aktörlerle müzakere etmediğini de açıklıyor. Obama dönemindeki anlaşmayı Suriye ve Irak'taki varlığını güçlendirmek için kullanan ve bölgeye ciddi kaynak aktaran Tahran muhtemelen içerideki ciddi sıkıntılara rağmen yeni dönemde de benzer şekilde vekillerine olan mali desteğini artıracaktır. Özellikle Kasım Süleymani'nin öldürülmesi ve ağır yaptırımların uygulanması ile eş zamanlı olarak Irak'taki nüfuzunda yaşadığı tedrici ancak sürekli kaybı telafi etmek isteyebilir. Yine Suriye'de Rusya'ya kaptırmak zorunda kaldığı nüfuzun alanlarını artırmak için Esed rejimine bir takım ekonomik yardımlarda bulunabilir.

Sonuç olarak gerek İsrail'in muhalefeti gerek Kasım ayındaki Kongre seçimleriyle iyice belirginleşecek olan ABD içi dengeler, gerekse de İran'ın nükleer devlet olma eşiğine çok yaklaşmış olmasından ötürü Viyana'daki anlaşmanın uzun vadeli, kapsamlı ve kalıcı bir anlaşma olması zor görünüyor. Her halükârda İran'ın elde ettiği bu rahatlamayı, gidererek sertleşen küresel (ABD-Çin) ve kıtasal (İngiltere-Rusya) güç mücadelesindeki fırsatları değerlendirerek, karşı cephenin zayıf halkası olarak gördüğü aktörler üzerindeki baskısını artırma yoluyla bölgesel hedeflerine yaklaşmak için kullanacağı öngörülmektedir. Yine de İran'ın kuzey ve doğu cephesindeki son gelişmeler hesaba katıldığında yeni dönemde çok fazla aktörle karşı karşıya gelmesi aynı zamanda Tahran için yeni meydan okumalar anlamına da gelecektir. ■

İran'da Sızdırılan Ses Dosyası ve Yolsuzluk Tartışmaları

Mehmet Koç

GÖRÜŞ
15.02.2022

İran'da, İslam Devrimi'nin 43. yıl dönümü olan 11 Şubat'a bir gün kala eski Devrim Muhafızları Ordusu (DMO) Genel Komutanı Muhammed Ali Caferi ve eski DMO Ekonomi ve Kalkınma İşlerinden Sorumlu Yardımcısı Sadık (Mirza Hasan) Zulkadir Niya arasında yapılan gizli bir toplantıya ait yaklaşık 50 dakikalık bir ses kaydının basına sızması, İran siyasetinin gündemine oturdu. Zira söz konusu kayıt; DMO'nun en üst düzey komutanlarının gizli toplantısını kimin ve neden kaydettiği, kimin basına sızdırdığı ve en önemlisi de ses kaydının içeriği gibi nedenlerden dolayı önemliydi. Ayrıca ses dosyasında, yolsuzluklarla bağlantılı olarak eski Tahran Büyükşehir Belediye Başkanı (2005-2017) ve hâlihazırda Meclis Başkanı Muhammed Bakır Kalibaf ve eski Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani gibi ileri gelen isimler de geçmekteydi.

Kayıtlara Yas Holding yolsuzluk dosyası (2013-2016) olarak geçmiş olan bu dosyada, DMO'nun önemli bir ekonomik kuruluşu olan Yas Holding ile Tahran Büyükşehir Belediyesi arasında yapılan anlaşmalar çerçevesinde ortaya çıkan yolsuzluklar yer almaktadır. Dönemin Tahran Büyükşehir Belediye Başkanı Kalibaf ve Yas Holdingin gelirlerinden pay tahsis edilmiş olan DMO'nun sınır dışı faaliyetlerini yürüten Kudüs Gücünün adının geçtiği dosyada, birçok yolsuzluk arasında yalnızca bir anlaşma kapsamında 4 milyar dolarlık bir yolsuzluk olduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca Kalibaf'ın belediye başkanlığı döneminde DMO'nun ekonomik alanda en büyük çatı yapılanması olan Hatemü'l-Enbiya İmar Karargâhı ile Tahran'ın altyapı projelerini yüklenmesi amacıyla 20 trilyon tümenlik (6 milyar 111 milyon dolar) anlaşma imzaladığı da bilinmektedir.

Sızdırılan ses dosyasını, muhafazakârların arasındaki rekabetin bir parçası olarak okumak gerekir.

Yas Holding yolsuzluk dosyası, Eylül 2017'de yargıya intikal etmiştir. İddiaların bir tarafında DMO bağlantılı kuruluşların olması nedeniyle zanlılar askerî mahkeme tarafından yargılanmış ve haklarında verilen karar, Mart 2021'de Yüce Divan tarafından da onaylanarak öngörülen cezalar infaz edilmeye başlanmıştır. Bu kararlar arasında Kalibaf'ın yardımcısı İsa Şerifi'nin 20 yıl hapis ve nakdi para cezasına çarptırılmış olması öne çıkmıştır. Bu ceza, İran kamuoyunda birtakım tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Zira böylesi büyük anlaşmaların, dönemin Belediye Başkanı Kalibaf'ın onayı olmadan yapılmış olması mümkün gözükmediğinden kendisinin hiçbir şekilde yargılanma sürecine dâhil edilmemesi, kamu vicdanını rahatsız etmiştir.

Siyasi Hesaplaşma Aracı Olarak Yas Holding Dosyası

Yas Holding yolsuzluk dosyası her daim Kalibaf'ın sırtında bir yük olarak gözükse de siyasi kariyerinde Meclis başkanlığına kadar yükselmesine engel olamamıştır. Söz konusu dosya sadece reformcu veya ılımlı çevreler tarafından Kalibaf'a karşı bir baskı aracı olarak kullanılmamıştır. Şubat 2021 Genel Seçimlerinde Meclisin dörtte üçünü ele geçiren muhafazakârlar da belediye başkanlığı döneminde isminin büyük yolsuzluklarla anılmasını gerekçe göstererek Kalibaf'ın Meclis başkanlığına engel olmaya çalışmışsa da bir sonuç elde edememişlerdir. Öte yandan dosyanın diğer ucunda DMO'nun önemli bir kuruluşunun yer alıyor olması, muhafazakâr çevrelerin bu baskı aracını Kalibaf'a karşı kullanırken ihtiyatlı davranmalarını elzem kılmıştır.

Daha önce Kalibaf'ın belediye başkanlığı dönemindeki yolsuzluklarının üzerine gitmekte kararlı gözüken halefi reformcu Muhammed Ali Necefi, müesses nizam

tarafından istifaya mecbur bırakılmıştır. Necefi'nin istifasından sonra da üzerindeki baskılar bitmemiş ve iddialara göre DMO istihbaratının kumpası ile kendisine yakınlaşan ve daha sonra evlenmek zorunda kaldığı ikinci eşi Mitra Ostad'ı öldürmesine kadar varan gelişmeler yaşanmıştır.

Son olarak 2021 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde yine Yas Holding yolsuzluk dosyası ekseninde muhafazakâr cenahın kendi içerisinde bir kez daha bazı hesaplaşmalar meydana gelmiştir. Devrim Rehberi Hamenei tarafından dosyayı soruşturmakla görevlendirilen dönemin Hatemü'l-Enbiya İmar Karargâhı Başkanı Said Muhammed'in, nihai raporunda Kalibaf'ın yaşanan yolsuzluklarda payının olduğunu belirten açıklamalara yer vermiş olması, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday adaylığı sürecinde Muhammed'i destekleyen kesimler ile Kalibaf ve çevresini karşı karşıya getirmiştir. Reisi'nin aday olmasıyla onun lehine aday olmaktan vazgeçtiğini belirten Muhammed, seçim süreci boyunca Reisi lehine illeri tek tek gezerek faaliyetlerde bulunmuştur. Muhammed, bu iş birliğine karşılık kabinede önemli bir mevkide görev almayı beklerken Kalibaf'ın baskısıyla kabinede hiçbir göreve getirilmemiş ancak küstürülmemek amacıyla Cumhurbaşkanı'nın Serbest Ticaret-Sanayi ve Özel Ekonomik Bölgelerden sorumlu danışmanı yapılmıştır.

Sistem Tartışmalarının Gölgesindeki İddialar

Yurt içinden kimi kaynaklar, dosyanın bugün tekrar gündeme getirilmiş olmasının arkasında sistem değişikliğine gidileceği yönünde bazı tezler ileri sürmektedir. Söz konusu kaynaklara göre Cumhurbaşkanı Reisi, görevini yürütmekte yetersiz kaldığından İran, bu yıl veya gelecek yıl içerisinde sistem değişikliğine gidebilir. Buna göre anayasada reform çerçevesinde cumhurbaşkanlığı makamının kaldırılarak karma bir yönetim sistemine sahip İran'ın, parlamenter sisteme geçeceği ifade edilmektedir. Böylelikle cumhurbaşkanlığı makamının kalkmasıyla İbrahim Reisi, Mücteba Hamenei ve Ali Rıza Arafi

gibi isimlerin de yer aldığı bir üst düzey Rehberlik Danışmanlığı Konseyinin kurulacağı ve Muhammed Bakır Kalibaf'ın da başbakanlık koltuğuna geçeceği öngörülmektedir. Kalibaf'a biçilen yeni rolden memnuniyet duymayan muhafazakâr çevrelerin ses kaydını sızdırdığı da iddialar arasındadır.

Kudüs Gücüne Kaynak Aktarımı

Yas Holding yolsuzluk dosyası Kudüs Gücünün DMO'ya bağlı bir kuruluş olarak ülke dışında gösterdiği faaliyetlerin kaynaklarını nasıl temin ettiği konusunda da ipucu sunmaktadır. DMO'nun gerek Yas Holding gerekse diğer ekonomik kuruluşları üzerinden Kudüs Gücüne kaynak aktarmış olması kuvvetle muhtemeldir. Zira DMO'ya bağlı ekonomik kuruluşların yurt içinde ve yurt dışında geniş çaplı faaliyetleri bulunmaktadır ve DMO, yurt içinden kaynak aktarımı sıkıntıya girse bile yurt dışındaki kuruluşlar üzerinden bunu sürdürme kapasite ve imkânına sahiptir. İran'ın yurt dışında desteklediği örgütlere sağladığı mali destekler yüzünden ABD tarafından terörizmi destekleyen ülkelerin başında geldiği bilinen bir gerçektir. Müesses nizam, söz konusu ekonomik ilişkilerin ortaya çıkmaması için FATF'ı onaylamamakta ısrar etmektedir.

DMO'nun Yıpratıldığı İddiaları

ABD tarafından öldürülmesinin ardından ülkede bir "millî kahraman" olarak ilan edilen Süleymani'nin isminin bu vesile ile söz konusu yolsuzluk dosyası ile anılması, kimi çevrelerde rahatsızlığa neden olurken DMO'nun en üst düzey komutanlarının adının karıştığı dosyanın gündeme getirilerek ülkenin artık sadece güvenlik ve ekonomik gelişmelerinin belirleyici aktörü değil aynı zamanda siyasetinin de başat aktörü hâline gelmesinden dolayı kurumun yıpratılmaya çalışıldığı ileri sürülmektedir.

Sonuç olarak DMO, her bakımdan bugün gücünün zirvesine ulaşmış durumdadır. Güvenlik, siyaset, ekonomi ve kültürel tüm alanlarda baskın bir şekilde yer almaktadır. Ancak 2020 Genel Seçimler ve 2021 cumhurbaşkanlığı ve yerel seçimlerin ardından sistemin reformcu ve ılımlı politikacı ve aktörlerden arındırılmasından sonra baş başa kalan muhafazakâr çevreler, bu kez de kendi aralarında güç ve iktidar mücadelesine girmiş bulunmaktadır. Sızdırılan ses dosyasını bu rekabetin bir parçası olarak okumak daha gerçekçi olacaktır. Ancak ileri sürüldüğü gibi İran'ın yakın zamanda bir sistem değişikliğine gidip gitmeyeceği konusunda henüz kamuoyuna yansıyan güçlü bir emare olmamakla birlikte bu iddiayı görmezden gelmemek gerekir. ■

İran-İsrail Gölge Savaşları: Drone Misillemesi

Hurşit Dingil

HABER ANALİZ
22.02.2022

14 Şubat Pazartesi günü sabah erken saatlerde Kirmanşah'ın Mahidaşt bölgesinde DMO (Devrim Muhafızları Ordusu) tarafından kullanıldığı söylenilen bir drone üssünde yangın çıktığına dair haberler geldi. Olayın ardından yapılan açıklamaya göre yangın, yanıcı maddelerin ve motor yağının olduğu bir depoda gerçekleşti fakat açıklamada yangının çıkış nedeni belirtilmedi. Olaydan birkaç gün sonra İsrail bağlantılı kaynaklar, Kirmanşah'ta meydana gelen olayın sıradan bir yangın olmadığını iddia etti. İsrail bağlantılı kaynaklara göre söz konusu olay, İran Silahlı Kuvvetleri Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Batı Bölgesi 4. Drone Taburu'na ait bir üsse, İsrail dış istihbarat servisi MOSSAD tarafından seyir füzesi ya da kamikaze dronelarla düzenlenen saldırı sonucunda gerçekleşti.

Bu argümanları destekleyen güncel uydu görüntüleri yayımlandı ve bu fotoğraflara göre üssün çatısının bir şekilde büyük çaplı zarar aldığı görüldü. Olaya dair argümanlar ilk aşamada teyit edilmemiş bilgilere dayandırılsa da söz konusu yangın vakası etrafında gelişen olaylar ve güncel uydu görüntüleri, Kirmanşah'taki drone üssüne İsrail'in saldırı düzenlediği argümanını güçlendirmektedir. Nitekim Kirmanşah'ta meydana gelen şüpheli yangının hemen ardından Irak'tan İsrail'e doğru seyir izlemekte olduğu söylenilen ve İran destekli milislerce etkin olarak kullanıldığı bilinen Şahit-136 benzeri kamikaze drone'un, Erbil'de uluslararası koalisyon güçlerince düşürüldüğü rapor edildi. Bu gelişme önemliydi zira Erbil'de düşürülen Şahit-136 benzeri drone'ların yangın ya da patlamanın gerçekleştiği Irak sınırına yakın Kirmanşah'taki üste konuşlu olduğu ve DMO tarafından bu üssün kullanıldığı muhtelif kaynaklarca ileri sürülmektedir.

Bu gelişmeye mütekabil bir başka önemli olay da 18 Şubat Cuma günü Hizbullah keşif drone'unun İsrail hava sahasına sızması oldu. Lübnan'dan havalanan görece küçük boyutlu keşif ve gözetleme maksatlı Hizbullah drone'u muhtemelen coğrafi yükseltilerin olduğu bir hattı kullanarak İsrail hava sahası içinde yaklaşık 70 km'lik bir seyir izleyebildi. Her ne kadar İsrail ordusu, drone'u hava sahasına girişinden itibaren takip ettiğini belirtse de Hizbullah drone'u 40 dakika boyunca İsrail hava sahasında durduktan sonra düşürülmeden Lübnan'a geri dönebildi. Bu gelişmeyle İsrailli analistlerin hava savunma yeterliliği üzerine yaptıkları değerlendirmeler de büyük

İran-İsrail gölge savaşları, drone misillemelerinin dâhil olduğu yeni bir safhada sürdürülmektedir.

Resim 1: Kirmanşah Drone Üssü Saldırısı

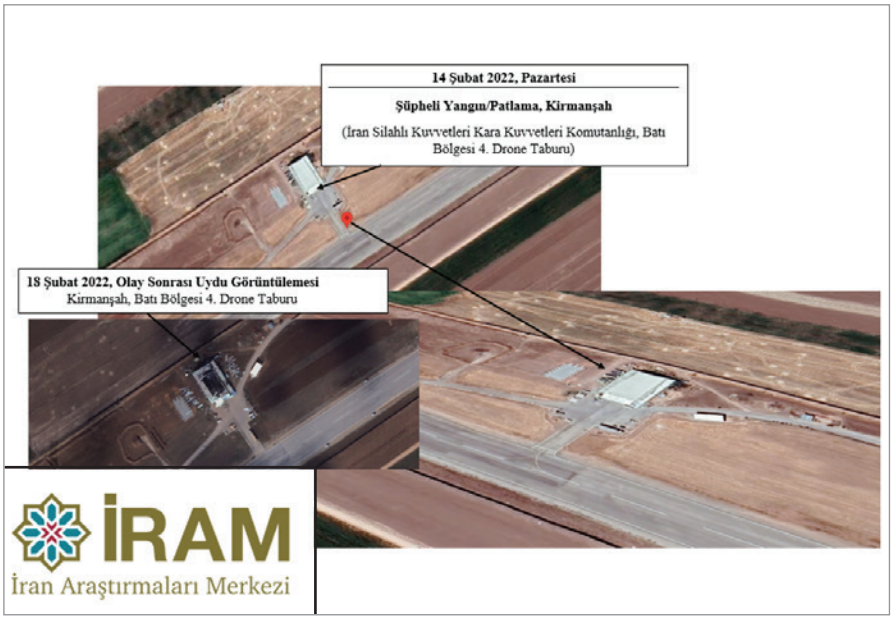

ölçüde çürütülmüş oldu. Zira İsrailli analistlere göre ancak çok sayıda drone'un eş zamanlı şekilde İsrail hava sahasına saldırması durumunda hava savunma sistemi yetersiz kalabilecekti. Ancak bu sızma tek bir küçük hava platformunun bile hava savunma sistemini nasıl etkisiz kıldığını gösteren somut bir örnek oldu. Öte yandan İsrail medyası benzer bir sızma girişiminin perşembe günü de gerçekleştiğini ve sızma girşiminde bulunan drone'un elektronik karıştırma marifetiyle düşürüldüğünü belirtti.

Drone'un basit yapısı, radardan gizlenmeyi sağlayan yapısal malzemeleri, drone'un alçak irtifada seyir izlemesi ve kullandığı seyir rotası; Hizbullah'ın İsrail hava sahasına sızmasını kolaylaştıran önemli faktörler olarak değerlendirilebilir. Bu noktada, drone'un izlediği seyir rotasında farklı seviyelerde coğrafi yükseltilerin olması ve drone'un uçuşunu alçak irtifada gerçekleştirmesi; hava savunma sisteminin radar görüşünü kısıtlamakta dolayısıyla bu durum, drone'un tespit edilmesini zorlaştırmaktadır. Alarm sirenlerinin ve demir kubbenin aktif olması, hemen ardından İsrail savaş uçaklarının havalanması, hava tehdidinin tespit edildiğini göstermektedir. Ancak sonrasında tehdidin radardan kaybolması, bir şekilde elektronik karıştırmaya başvurulduğunu düşündürmektedir.

Sızma girişiminin teknik detaylarının ötesinde tüm bu gelişmeler, 14 Şubat'taki Kirmanşah saldırısı sonrası Irak'ta ve Lübnan-İsrail cephesinde gerçekleşen drone aktiviteleri, İran'ın İsrail'e karşı bir misilleme arayışında olduğunu göstermektedir. Nitekim bu gelişmeler birlikte ele alındığında Kirmanşah'ta meydana gelen patlamanın İsrail saldırısı sonucunda gerçekleştiği argümanları mantıksal bir düzlemde konumlanmaktadır. Bir başka deyişle İran, Kirmanşah'taki DMO drone üssüne yönelik saldırıya misilleme olarak İsrail'e drone'larla karşılık vermeye çalışmaktadır. Bununla birlikte Hizbullah'a ait drone'un İsrail hava sahasına sızması da yine bu motivasyon temelinde gerçekleşmiş olabilir. Son gelişmeler dikkate alındığında özellikle Hizbullah'ın drone ile İsrail hava sahasına sızması olayında ortaya çıkan zafiyet doğrultusunda drone saldırısı girişimlerinin artacağı düşünülmektedir. Bu durum beraberinde Hizbullah'ın hassas kapasitelerine yönelik önleyici İsrail operasyonlarını gündeme getirebilecek etkiye de sahiptir. ■

Resim 2: Muhtemel Drone Seyir Rotası

Resim 3: Sızma Girişiminde Kullanılan Muhtemel Keşif ve Gözetleme Drone'u Türü

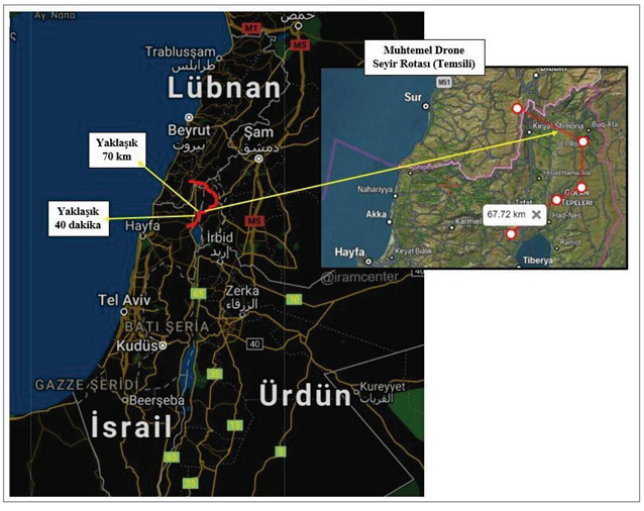

İran-Katar Diplomasisi Rusya'ya Rağmen mi Gerçekleşiyor?

Dr. Bilgehan Alagöz

GÖRÜŞ
23.02.2022

Geçtiğimiz yıl ağustos ayında göreve başlayan ve bu süre zarfında Tacikistan, Türkmenistan ve Rusya'yı ziyaret eden İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi, son yurt dışı seyahatini 21 Şubat'ta Katar'a yaptı. Ziyareti önemli kılan hususlardan biri, 11 yıl aradan sonra ilk kez bir İran Cumhurbaşkanı'nın Katar'ı ziyaret etmesi oldu. Zira 5 Haziran 2017'de Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) içinde Suudi Arabistan, Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri ile Katar arasında çıkan krizin en önemli sebeplerinden biri, üye devletlerin Katar'ın İran ile kurduğu yakın ilişkilerden rahatsızlık duymasıydı. Ne var ki krizin odak noktalarından olmasına rağmen dönemin İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, Katar'a herhangi bir resmî ziyarette bulunmamıştı. Dolayısıyla her ne kadar Reisi'nin ziyaretinin gerekçelerinden biri, 22 Şubat'ta "Doğal Gaz: Enerji Geleceğini Şekillendirmek" başlığıyla Katar'ın başkenti Doha'da başlayan 6. Gaz İhraç Eden Ülkeler Forumu'nun (GECF) açılış toplantısına katılmak olsa da arka planda hâlihazırda Viyana'da devam eden nükleer görüşmelerle ilintili hususlar ve bölgesel gelişmeler yer almaktadır.

Bu bağlamda Ocak 2022'de art arda gerçekleşen kimi görüşmeler önemlidir. İlk olarak İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan, 11 Ocak'ta Doha'ya gitti ve Katar Emiri Şeyh Temim bin Hamad es-Sani, Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Muhammed bin Abdurrahman es-Sani ile bir araya geldi. Bu ziyaretin odak noktasını, Kapsamlı Ortak Eylem Planı'nın (KOEP) yeniden canlandırılmasına yönelik devam eden Viyana görüşmeleri ve de hâlen İran'da hapis olan İran uyruklu Amerikalı ve Avrupalı mahkûmların serbest bırakılması hususunda İran'ın Katar'dan aracılık etmesini istemesi oluşturdu. Bu süreçte Katar'ın isminin ön plana çıkmasının en önemli sebebi ise 2014'te ABD ve Taliban arasında yapılan mahkûm takasında aktif ve başarılı bir diplomasi yürütmüş olmasıdır.

İran ve Katar arasındaki ilişkilerin bir ayağını Viyana görüşmeleriyle ilintili konular, diğerini Rusya ve Avrupa arasındaki krizden kısa süreli avantaj sağlama arzusu oluşturmaktadır.

Tüm bu konuları daha derinlikli konuşmak için bu kez 27 Ocak'ta Katar Dışişleri Bakanı İran'a gitti ve İranlı mevkidaşı ile görüştü. Ardından da Katar Emiri, 31 Ocak'ta ABD'ye gitti ve ABD Başkanı Joe Biden'ı ziyaret eden ilk Basra Körfezi lideri olarak ikili ilişkilerin yanı sıra hem İran'la devam eden nükleer müzakereleri hem de İran bağlantılı diğer hususları görüştü. Bu diplomasinin 24 Ocak'ta ABD'nin İran Özel Temsilcisi Robert Malley'in Amerikalılar serbest bırakılmadan Nükleer Anlaşma'nın canlandırılmasının olası olmadığını açıklaması üzerine yapılması önemli idi. Zira Doha ve Tahran'da Katar ve İran Dışişleri bakanlarının arka arkaya yaptıkları temaslardan sonra Katar Emiri'nin ABD Başkanı ile görüşmesi, Malley'in Viyana süreci için önkoşul olarak gösterdiği mahkûm serbestliği için Katar'ın aktif bir role sahip olmasına hem İran'ın hem ABD'nin razı olduğunun bir nevi teyidi oldu.

İşte tüm bu gerekçelerle Reisi 21 Şubat'ta Katar'ın başkenti Doha'ya gitti ve Katar Emiri ile gerçekleşen görüşme sonrasında iki devlet; havacılık, ticaret, denizcilik, medya, vize iptali, elektrik, eğitim ve kültür alanlarında 14 mutabakat zaptı imzaladı. Bunlar arasında en dikkat çekeni, iki ülke arasında deniz altından yapılacak bir tünel ile bağlantı sağlanmasına dair yapılan anlaşma olmuştur. Buna göre önce bir fizibilite çalışması yapılacak, sonrasında İran'ın Dayyer Limanını Katar'a bağlayacak bir demir yolu ve kara yolu altyapısı inşa edilecektir.

Reisi'nin Doha ziyaretinin Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 21 Şubat'ta Doğu Ukrayna'daki ayrılıkçı bölgelerin bağımsızlığını tanıyacağını ilan etmesine denk gelmesi, 22 Şubat'ta başlayan 6. Gaz İhraç Eden Ülkeler Forumu'nu daha da kritik hâle getirmiştir. Rusya'nın da kurucu üye olduğu

ve 11 üyesi olan GECF, dünyanın kanıtlanmış doğal gaz rezervlerinin %71'ini, pazarlanan üretiminin %43'ünü, sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) ihracatının %58'ini ve boru hattı ticaretinin %52'sini temsil etmektedir. Rusya'nın son açıklamalarından sonra Avrupa'nın gaz tedarikinde sıkıntı yaşama ihtimali, ister istemez Avrupa'yı yeni arayışlara sevk etmiş, bu da Viyana'da devam eden nükleer müzakere sürecinin hızlanması için yeni bir motivasyon kaynağı olmuştur. Eğer KOEP yeniden canlandırılırsa ABD yaptırımlarının etkisiyle sekteye uğrayan İran doğal gaz ihracatı ivme kazanacak ve böylelikle Rusya'nın yaratacağı tedarik sıkıntısı bir anlamda giderilecektir. Keza benzer durum Katar için de geçerlidir. Dünyanın ikinci en büyük LNG ihracatçısı olan Katar, bu potansiyelini Rusya krizi sonrası daha da artırmayı arzulamaktadır. Dolayısıyla İran ve Katar arasında son zamanlarda gelişen ilişkilerde bu çıkar ortaklığının etkisi büyüktür.

Öte yandan gerek İran gerek Katar için Rusya'nın giderek artan bir önemi olduğuna dikkat çekmek gerekir. Reisi'nin iktidara geldiğinden bu yana vurguladığı "Doğu'ya Bakış" politikasının önemli bir ayağını Rusya ile ilişkiler oluşturmaktadır. Gerçi Reisi'nin son Rusya ziyaretinde Putin'in mesafeli duruşu, İran kamuoyunda eleştirilere sebep olmuş; hatta kimi çevreler, özellikle reformcular, uluslararası toplum ile sıkıntıları giderip Rusya ile olan ilişkileri belli bir seviyede tutmak gerektiğine vurgu yapmıştır. Ne var ki hâlihazırda devam eden Viyana görüşmelerinde Rusya'nın İran için önemi oldukça kritik olduğundan İran aleni bir şekilde Rusya'yı eleştirebilecek bir pozisyona sahip değildir. Dolayısıyla Rusya ve Avrupa arasında Ukrayna sebebiyle yaşanan son krizden hareketle her ne kadar İran için bir fırsat doğmuşsa da Tahran'ın bunu şu anki konjonktürde tamamen Rusya'yı öteleyen bir tavırla gerçekleştirmesi mümkün gözükmemektedir.

Benzer durum Katar için de geçerlidir. Katar ve Rusya arasında giderek artan bir iş birliği vardır. Rusya, altyapı projelerine öncelik vererek KİK üyesi devletleri, ulusal

ekonomisinde önemli bir yatırım kaynağı olarak görmektedir. Bu bağlamda Rusya Doğrudan Yatırım Fonu (RDIF, The Russian Direct Investment Fund) önemlidir. RDIF ortakları arasında Katar Yatırım Otoritesi de bulunmaktadır. Katar, son yedi yılda 13 milyar dolarlık yatırımla yabancı yatırımcılar arasında lider ülke konumundadır. Şu an için Rusya'da süregelen bu ekonomik ortaklığın Suriye sahasına da yansıma olasılığı yüksektir. Rusya için Suriye'nin yeniden inşası noktasında maliyeti Katar'la paylaşmak, Katar için ise Suriye'de nüfuz sağlamak için Rusya ile iş birliği yapmak karşılıklı kazan-kazan formülünü oluşturmaktadır.

Rusya'da öne çıkan yatırımcı ülkelerden bir diğeri de Suudi Arabistan'dır. Dolayısıyla akıllara gelen sorulardan biri de Rusya'nın, yeni Orta Doğu girişiminde niçin Suudi Arabistan'ı değil de Katar'ı tercih ettiği hususudur. Bu konuda, Rusya ve Suudi Arabistan'ın petrol piyasalarındaki rekabetinin, belirleyici unsur olduğunu ifade etmek gerekir. İki ülke özellikle Çin'e petrol satışı konusunda birbiriyle ciddi bir yarış içindedir. Çin'in petrol ithal ettiği ülkeler arasında 2019'da Rusya birinci sıradayken 2020'de Suudi Arabistan birinci olmuş; OPEC+ süreci, Rusya ve Suudi Arabistan açısından ihtilaflı bir hâle girmiştir. Bu açıdan bakıldığında Katar, Rusya için Orta Doğu'da birlikte çalışma noktasında daha uygun bir partner hâlini almaktadır. Bunun bilincinde olan Katar da Rusya'ya karşı stratejik hareket etmekte, Rus şirketlerinin ülkedeki varlığını kolaylaştırmaktadır. Rus Rosneft şirketi, bu anlamda ön plana çıkmaktadır. Katar Yatırım Otoritesi, 2018'de Rosneft hisselerinden bir kısmını satın almış ve bu da Katar'ın payını %19'a çıkarmıştır. İlaveten Rosneft, Katar'da bazı kritik dönemlerde Rus diplomasisinin gayriresmî bir kolu olarak hareket etmiş ve Rusya'nın dikkat çekmek istemediği hassas konularda önemli roller üstlenmiştir. Söz gelimi Rosneft Başkanı, Mart 2018'de Doha'yı ziyaret etmiş ve Katar Emiri'ne, Başkan Vladimir Putin'in kişisel bir mesajını iletmiştir. Ayrıca ziyaret kapsamında Katar'da, Rosneft Uluslararası Araştırma ve Geliştirme Merkezinin açılması kararlaştırılmıştır. Dolayısıyla Rusya ve Katar arasında yoğunlaşan bu ilişkiler, Katar'ı Rusya'yı tamamen karşısına alacak bir politika inşa etmekten alıkoyacaktır.

Tüm bunlar ekseninde Basra Körfezi'nin iki önemli aktörü olan İran ve Katar'ın Viyana görüşmelerinden pozitif bir sonuç çıkma olasılığına hazırlık yaptıklarını ve enerji arzı hususunda iş birliği niyetinde olduklarını belirtmek gerekir. Ne var ki her iki ülkenin de Rusya ile giderek derinleşen ilişkilerinin olması, atacakları herhangi bir adımın tamamen Rusya karşıtı bir eksende olmasının da mümkün olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla kısa süreli olarak Rusya ve Avrupa arasında yaşanan kriz, İran ve Katar için bir avantaj sağlayacaktır ancak her iki ülke de itidalli davranmayı sürdürecektir. ■

Reisi'nin Enflasyon Sınavı

Birkan Kemal Ertan

HABER ANALİZ
23.02.2022

Ağustos 2021'de cumhurbaşkanı olan İbrahim Reisi, hükûmeti döneminde halkçı politikalara imza atmayı ve başta enflasyon olmak üzere İran halkının cebini direkt etkileyen makro ve mikro değişkenlerdeki istikrarsızlığı ve bozulmayı düzeltmeyi vaat etmişti. Reisi, halkçı gözüken vaatlerini sık sık kırsal bölgelere ziyaretler gerçekleştirerek pekiştirmeye çalıştı. Ancak göreve geldiğinden bu yana 7 ay geçmiş olmasına rağmen başta enflasyon olmak üzere halkı etkileyen birçok ekonomik problem henüz çözüme kavuşturulmuş değil.

İran'da kronik bir ekonomik problem olan enflasyon, Mayıs 2018'den itibaren şiddetli bir şekilde İranlı hanehalklarını etkilemektedir. Enflasyonun bazı aylarda %50'li seviyeleri test etmesi ve bazı gıda ürünlerinde %100'e varan enflasyon oranlarının görülmesi, İranlı hanehalklarını oldukça zor duruma düşürmüştür. Buna ilave olarak Hasan Ruhani hükûmetinin ekonomik krizin bir batışa sebep olmaması için uyguladığı genişleyici para ve maliye politikaları, var olan enflasyonun kalıcı etkilerini artırmıştır. Ayrıca döviz kuru ile ilgili olan bazı politik uygulamalar, enflasyonun şiddetinin daha da artırmasına neden olmuştur.

İran İstatistik Merkezinin enflasyon verilerine göre enflasyon, yaklaşık 2 yıldır yükseliş trendini kaybetmiş değil. 1399 (2020)[1] yılının başında son ayların en düşük enflasyon oranı olan %19,8 test edilmişti. Ancak artan risk algısı ve enflasyonu tetikleyen değişkenlerdeki negatiflik nedeniyle 1400 (2021) yılının başlarında enflasyon oranı %49,5 olmuştur. Enflasyon oranı her ne kadar azalarak devam etse de bu oranın hâlâ yüksek seviyelerde olması, bu durumun devam edeceğinin göstergesidir. Ağustos 2021'de (Mordad 1400) göreve gelen Reisi'nin enflasyon ortalaması %38,33 olarak kaydedilmiştir. Gıda enflasyonu ortalaması ise %54,59 olmuştur.

Ağustos 2021'de Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturan İbrahim Reisi'nin 7 aylık dönemdeki enflasyon oranı ortalaması %38 oldu.

Enflasyonun tetikleyicilerinden olan genişleyici para ve maliye politikaları ile sabit döviz kuru uygulamasını kaldırmak isteyen Reisi, sık sık ilgili politikalarla alakalı beyanatlarda bulunsa da uygulamalar henüz faaliyete geçmedi. Örneğin Reisi hükûmetinin ve muhafazakârların aleyhtarlığını yaptığı sabit kur uygulaması, 1401 Yılı Mali Bütçe Yasa Tasarısı ile kaldırılacaktı. Ancak Meclis Komisyonu söz konusu uygulamanın henüz yeterli şartlar sağlanamadığı ve alternatif olarak sunulan sübvansiyon politikalarının yetersizliği nedeniyle kaldırılmasının uygun olmadığını belirtti. Ortaya atılan sübvansiyon vaatleri gevşek maliye politikalarının devam ettiğini de göstermektedir. Buna ilave olarak İran Merkez Bankası verilerine göre para politikasındaki genişleme hâlâ devam etmektedir. Reisi'nin cumhurbaşkanı olduğu 1400 yılı Mordad ve Azer (23 Temmuz – 21 Aralık 2021) ayları arası parasal taban %8,71 genişlemiştir. Buna ilave olarak 1399 yılının aynı dönemine göre nispeten parasal taban %38,18'lik bir genişleme kaydetmiştir.

Reisi hükûmeti cari enflasyon sorununa oldukça popülist yaklaşmakta, yetkililer de her ne kadar sorunu bilseler de ortaya koydukları çözüm önerileri oldukça popülist olmaktadır. Cumhurbaşkanı'nın Ekonomiden Sorumlu Yardımcısı Muhsin Rızai, ülkede iç yaptırımların olduğundan bahsetmekte ve sorunu, bütçe açığının halka yansıması olarak ele almaktadır. Oysaki 1401 Yılı Mali Bütçe Yasa Tasarısı'nda bütçe açığı geçen yıla ait yasa tasarısına göre sadece %5,6 olarak azaltılmıştır. Dolayısıyla bütçe ile ilgili enflasyonist tehlikeler devam etmektedir. Buna ilave olarak Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı Muhammed Muhbir Dezfuli ilgili bakanlıklara çağrıda bulunarak yüksek gıda fiyatlarına çözüm olarak ülke genelinde kapsamlı bir denetim yapılması ve gerekli önlemlerin alınması gerektiğini ifade etti. Ancak Dezfuli gerekli tedbirlerin neler

1 Parantez içindeki miladi yıllar yaklaşık tarihsel değeri ifade etmektedir. Miladi yıl, ay bakımından İran yılından yaklaşık 2,5 ay öndedir.

olabileceği ve ilgili bakanlıkların atması gereken spesifik adımlarla ilgili açıklamalarında popülist söylemin ötesine geçemedi.

Veriler ve söylemler göz önüne alındığında Reisi birçok ekonomik problemde olduğu gibi enflasyon probleminin çözümünde de yetersiz kalmıştır. İran ekonomisini ülkenin kendi iç kaynak ve kapasitesiyle idaresini öngören "direniş ekonomisi" politikalarının, muhafazakâr yönetim altındaki ekonomiyi "kurtarma" potansiyeli oldukça düşüktür. Bu sebeple Reisi hükûmeti ve müesses nizamın İslam Cumhuriyeti'nin başta ekonomi olmak üzere birçok alandaki geleceğini, uluslararası sistem ile barışık politikalarda araması gerekiyor. Bu politikaların yolu da hiç şüphesiz Viyana görüşmeleri sonucunda ortaya çıkacak olası bir nükleer anlaşmadan geçmektedir. Öyle ki Viyana görüşmeleriyle İran'ın başta petrol olmak üzere birçok dış ticaret verisi ve bazı ekonomik göstergeleri iyileşmiştir. Viyana görüşmelerinin negatif sonuçlanmasıyla ortaya çıkabilecek dönemsel negatif şoklar, beklentiler ve jeopolitik risk algısındaki artış; İran ekonomisinin "direniş" kabiliyetini zayıflatacaktır. ■

Grafik: İran'da Enflasyon

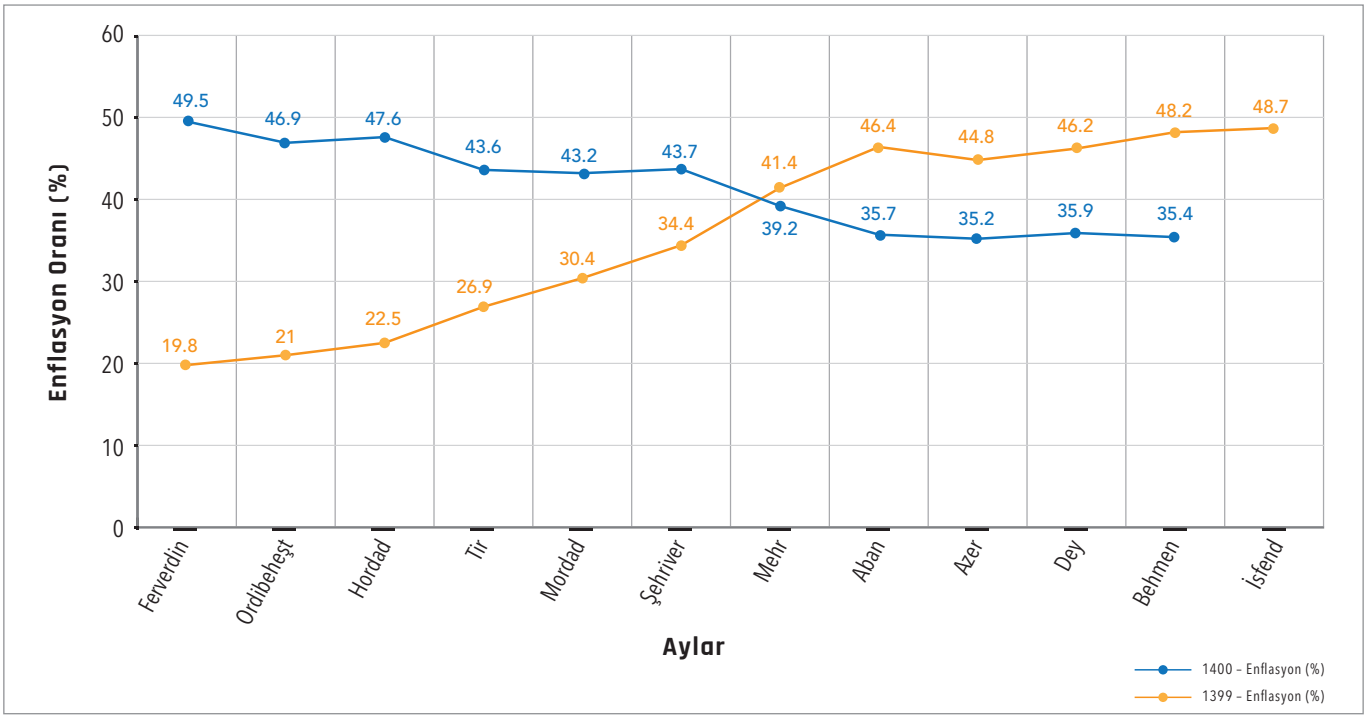

Kaynak: İran İstatistik Merkezi

Huzistan'daki Su Krizine Bakış

İç Politika Koordinatörlüğü

GÖRÜŞ
23.02.2022

İran'ın yüzey suyu kaynaklarının %33'üne ev sahipliği yapan Huzistan; sel, hava kirliliği ve kuraklık gibi tehlikelerle karşı karşıyadır ve halkın su kaynaklarına erişimi sınırlıdır. Huzistan'ın yeterli su kaynağına sahip olmasına rağmen ilde yaşanan su krizi, birçok gösterge ile açıklanabilir.

Demografik ve Ekonomik Göstergeler

Huzistan ili, İran'ın güneybatısında 64.057 kilometrekarelik bir alanda bulunmaktadır. Son yapılan 2016 yılı nüfus sayımına göre 4,7 milyonluk nüfusa sahiptir. Toplamda 27 ilçesi bulunan il, ülkenin ekonomik faaliyetleri açısından ikinci sırada yer almaktadır. Bu il ekonomik potansiyel açısından; petrol dâhil edildiği zaman gayrisafi yurt içi hasılada %20 oranına sahip Tahran'dan sonra %15,5 oranla ülkenin ikinci ili ve petrol dâhil edilmediği zaman ülkenin dördüncü ili konumundadır. Bütün bu potansiyellere rağmen Huzistan'daki işsizlik oranı %14,5'in üzerinde olmakla beraber bazı ilçelerdeki işsizlik oranı %40 ila %45 arasındadır. Ayrıca Kooperatif, Çalışma ve Sosyal Refah Bakanlığına göre bu ilin %24,5'i mutlak yoksulluk içerisindedir. Hane halkının %29,7'si toplumun en alt üç ondalık diliminde yer almakta ve %58'inden fazlasının arabası bulunmamaktadır. Yüzey suyu kaynakları açısından zengin olmasına rağmen ildeki 11 şehir[1] kuraklık ve su kıtlığıyla karşı karşıyayken 700 köyde içme suyu daimî olarak tedarik edilememektedir.

Karun'dan su transfer projelerinin durdurulmaması ve su kaynakları yönetiminin daha çok lobilere ve etnik çıkarlara dayanması, Huzistan'ın hidropolitiğini daha girift bir hâle getirmektedir.

Huzistan'ın Jeostratejik, Jeoekonomik ve Jeopolitik Önemi

Huzistan ili; siyasi, ekonomik ve stratejik açıdan ülkenin önemli illerinden biri konumundadır. Bir yandan sahip olduğu petrol ve doğal gaz rezervleri bakımından "Stratejik Enerji Elipsi" olarak bilinen bölgenin merkezinde yer alırken öte yandan jeopolitik konumu itibarıyla bu kaynakların Güney ve Doğu Asya gibi büyük enerji piyasalarına ulaşmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Huzistan, İran'ın toplam devlet gelirleri ve ihracatın büyük bir kısmını oluşturan petrol ve doğal gaz kaynakları bakımından ülkenin en zengin illerindendir. Mahşehr ilçesinde faaliyet gösteren 33 petrokimya tesisi, il genelinde faaliyet gösteren 4 büyük petrol rafinerisi, demir ve çelik üretimi ile ülkenin ikinci ilidir ve ayrıca ülke akarsularının üçte biri bu ilde bulunmaktadır. Tüm bu etkenler ilin jeoekonomik önemini artırmaktadır. İmam Humeyni, Mahşehr ve Hindican gibi önemli limanların burada bulunması, İran'ı açık sulara bağlamakla beraber bölge ülkeleri ile ticari ilişkiler kurmasında etkin bir rol oynamaktadır. Huzistan'ın jeostratejik önemini artıran etkenler arasında Basra Körfezi'ne olan coğrafi yakınlığı ve yaklaşık 650 kilometrelik Irak sınırı gibi hususlar yer almaktadır.

Huzistan'da Su Kaynakları ve Su Tüketimi

Coğrafi açıdan Huzistan ili; Basra Körfezi, Umman Denizi ve diğer birkaç ille birlikte ülkenin ana su havzasında yer almaktadır. Büyük Karun, Kerhe ve Cerrahi-Zühre havzaları burada bulunmaktadır. İl, yıllık ortalama 330 mm yağış almaktadır. 2020-2021 yılındaki bulgulara göre Büyük Karun havzasının yıllık yağış miktarı 399 mm, Kerhe havzasının yıllık yağış miktarı 294 mm ve Cerrahi-Zühre havzasının yıllık yağış miktarı 345 mm'dir. İldeki baraj rezervuarlarının toplam kapasitesi 21,3 milyar metreküp, doluluk oranları ise 13,3 milyar metreküptür. Huzistan'da bulunan yedi büyük rezervuar barajının toplam su depolama hacmi 16 milyar metreküptür. 25 Aralık 2021 tarihi itibarıyla Huzistan'daki rezervuar açığı oranı %74'tür. İl, yılda 31 milyar metreküp su giriş hacmi ve 3 milyar metreküp yeraltı akiferlerinde depolanan su ile ülkede ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Su tüketimi

1 İran İdari Taksimat Kanunu'na göre nüfusu 10.000 ve üzeri olan yerleşim bölgelerine şehir denmektedir.

çerçevesinden bakılacak olunursa il genelinde yılda 31 milyar metreküp su tüketildiği ifade edilebilir. Huzistan'daki yüzey suyunun %90'ı tarım sektöründe, %10'u ise sanayi sektörü ile içme suyu olarak kullanılmaktadır. İl, tek başına ülkenin tarım sektöründe kullanılan suyun yaklaşık %13'ünü tüketmektedir.

Hidropolitik Açıdan Huzistan

İran'ın güneybatı bölgesindeki su havzası, ülkenin en önemli yüzey suyu kaynağı olarak kabul edilmekle beraber Huzistan için bol miktarda yüzey suyu sağlamaktadır. Ülkenin ana su havzasının %26'sını oluşturan bu havza; Karun, Kerhe, Dez, Cerrahi ve Zühre gibi önemli nehirleri kapsamaktadır. Su kaynakları bakımından ülkenin zengin illerden biri olan Huzistan; Dez, Şehit Abbaspur, Şüheda, Kerhe, Hayırabad, Karun-3, Karun-4 ve Mescid-i Süleyman gibi barajlara ev sahipliği yapmaktadır. Bunun yanında Hürşadegan ve Hürü'l-Azim gibi sulak alanlar burada bulunmaktadır. Bu barajlar ve sulak alanlar, iller arası su temininde büyük öneme haizdir. Basra Körfezi'ne olan coğrafi yakınlık ve zengin tatlı su kaynaklarına sahip olmanın yanında Basra Körfezi ve Umman Denizi'nin suyunun ülke merkezine transfer edilmesi için bazı projelerin başlaması, Huzistan'da suyu siyasallaştıran etkenler arasındadır. Havzalar arası su transferi veya Gotvend Barajı gibi hatalı inşa edilen barajlar, su hacminin azalmasına yol açmakta ve ekonomik, sosyal ve çevresel sonuçlara neden olmaktadır. Bu durum bölge halkında ayrımcılık duygusu yaratmakla beraber protestoları tetiklemektedir. 2020 yılında Ahvaz'a bağlı Gayzaniye'de gerçekleşen protestolar sırasında, 83 köyü bulunan 250.000 nüfuslu Gayzaniye'de Devrim'den bu yana içme suyuna erişimin sıkıntılı olduğu gündeme getirilmişti. Karun'dan su transfer projelerinin durdurulmaması ve su kaynaklarının yönetiminin daha çok bölgesel lobilere ve etnik çıkarlara dayanması; Huzistan'ın hidropolitiğini daha girift bir hâle getirmektedir.

Huzistan'daki Su Krizinin Nedenleri

Huzistan ilindeki su krizinin ve kuraklığın çeşitli nedenleri vardır. Su kaynakları yönetiminin yetersizliği başta olmak üzere doğal afetler ve değişen iklim koşulları bu nedenlerin arasında yer almaktadır. Ekim 2018'de ilin Abadan ve Hürremşehr ilçeleri şiddetli su sıkıntısıyla karşı karşıya kalmış, şiddetli su kıtlığı ve tuzlu su nedeniyle buralarda tarımsal alanların çoğu yok olmuş ve sayısız palmiye ağacı zarar görmüştü. Huzistan'daki su krizinin temel nedenlerinden diğeri Kerhe Barajı gibi ilde bulunan barajların arkasındaki suyun buharlaşmasıdır. 2021 yazında hava sıcaklığının 50°'yi görmesi nedeniyle Kerhe Barajının arkasındaki suyun yaklaşık %70'i buharlaşmıştı. Öte yandan Karun Nehri'nden başka bölgelere su transferi sağlayan projelerin, Huzistan'daki su sorununu derinleştirdiğini belirtmek mümkündür.

Kuhreng-3 projesi hâlihazırda devam ederken Behşetabad-1 ve Beheştabad-2 tünelleri; Isfahan ve Zayende Nehri'ne su taşımaktadır. Bunun yanında yağış miktarının önemli ölçüde azalması ve tarım sektörünün suya olan talebi gibi hususlar da ildeki su krizini artıran etkenlerdir. 2007-2016 yılları arasında Huzistan'da azalan yağış miktarı ve artan kuraklığa rağmen ildeki mahsul ekimi yaklaşık iki kat artmıştır. Huzistan'da şeker kamışı ve çeltik ekimi için tüketilen suya bakılacak olunursa ilde yaklaşık 85.000 hektarlık arazinin çeltik ekildiği görülmektedir.

Su Üzerinden Sağlanan Rant ve Çıkar Çatışması

Çevre Koruma Kurumu, Enerji Bakanlığı, Tarım Bakanlığı ve Petrol Bakanlığı arasında yaşanan çıkar çatışması, Huzistan'daki sulak alanların kuruması üzerinde etkin bir rol oynamaktadır. Huzistan Çevre Koruma İl Müdür Yardımcısı Adil Alai'nin ifadesine göre "İldeki sulak alanın %70'i, petrol şirketlerinin müteahhitleri tarafından yok edilmiştir. Petrol tesislerinin faaliyetlerini yürütmesi için sulak alanların 3, 4 ve 5 numaralı rezervuarları kuru tutulmuş ve bu alanlara su girmesine izin verilmemiştir." Öte yandan Enerji Bakanlığının Huzistan'daki suyun başka bölgelere transferini öngören onaylı projelerinde ve Yüksek Su Konseyinin bölgeye yönelik politikalarının yanında merkez illere su transferi sağlanmasında veya bu ilde maliyetli su projeleri yapılmasına yönelik baskı ve pazarlıklarda milletvekillerinin de büyük etkiye sahip olduğunu belirtmek mümkündür.

Söz konusu muhtelif kamu kuruluşlarının Huzistan eksenli çıkar çatışması, "yolsuzluk ve görevi kötüye kullanma" olarak nitelenebilir. Nitekim proje koordinatörü olan Huzistan Su Kurumunun, projeyi icra eden Hatemü'l-Enbiya İmar Karargâhını uygun şekilde denetlememesi, sermaye israfına neden olmuştur. Bunun yanında bu projelerde kullanılan boruların arızalı olması ve sık sık değiştirilmesi; yürütülen proje tamamlanmadan farklı projelerin başlaması da sorunu tetikleyen etkenlerdendir. Ayrıca ildeki su kaynakları üzerinden sağlanan rantta hâkim gücün Enerji Bakanlığı olduğu da öne sürülmektedir. Sonuç itibarıyla sorunun çözümü; bakanlıkta kurumsallaşmış olan rant hakkında Meliste araştırma ve soruşturma açılarak bu konunun bir karara bağlanması ve Huzistan'daki su krizine kalıcı çözüm üretebilmek için uzman görüşlerine dayanan bir su yönetimi stratejisi geliştirilmesi yönünde olmalıdır. ■

Rusya'nın Ukrayna İşgaline İran'ın Yaklaşımı

Mehmet Koç

GÖRÜŞ
28.02.2022

Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmek amacıyla 24 Şubat'ta başlattığı saldırıya, İran'dan farklı tepkiler geldi. İşgal girişiminin, İran ile P4+1 ülkeleri arasında Viyana'da devam eden ABD ve İran'ın Nükleer Anlaşma'da ön görülen taahhütlerine geri dönüşünü amaçlayan müzakerelere denk gelmesi, Tahran için birtakım fırsatlar yaratabilir. Cumhurbaşkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı başta olmak üzere resmî makamlar, ülkenin tutumunu açıklarken dengeli olmaya çalışmakla birlikte NATO'nun yayılmacı stratejisinin tahrik edici unsur olduğunun altını çizerek Moskova'nın işgal girişimine zımni destek vermiştir. Ayrıca uluslararası hukuk ve diplomatik nezaketi de göz ardı etmeyerek tarafları sorunu çözmek için müzakere masasına davet etmiştir.

Bu perspektiften konuya yaklaşan müesses nizama iltisaklı çevreler, bu işgal girişiminin İran için başta siyasi ve diplomatik olmak üzere ekonomik, jeopolitik, askerî ve güvenlik alanlarda birtakım avantajlar yarattığını düşünmektedir. Milliyetçi çevreler ise Rusya'nın saldırgan tutumunu ve yakın tarihte iki kez İran'ı işgal etmiş bir güç olduğunu hatırlatarak mesafeli bir duruş sergilemektedir.

Resmî Açıklamalar ve Tepkiler

İran'ın Devrim'den bu yana Rusya ile geliştirdiği ikili ilişkiler, özellikle Arap Baharı sonrasında Orta Doğu özelinde bölgesel düzeyde yakın iş birliğine dönüşmüştür. Bu bağlamda Rusya'nın müttefiki olan Tahran, NATO ortak tehdidinden hareketle Moskova'nın işgal girişimine destek mahiyetinde açıklamalarda bulunmuştur. Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi, "NATO'nun genişlemesi, farklı bölgelerdeki bağımsız ülkelerin istikrarı ve güvenliği için ciddi bir tehdittir. Gelişmelerin uluslara ve bölgeye fayda sağlamasını temenni ediyoruz." şeklinde açıklamada bulunurken Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan, "Ukrayna krizine NATO'nun provokasyonları sebep oldu. Biz, savaşa başvurmayı bir çözüm olarak görmüyoruz. Ateşkes sağlanmalı, diplomatik ve siyasi bir çözüm yolu bulunmalıdır." demiştir.

İranlı elitler ise Rusya'nın I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı sırasında İran'ı işgal ettiğinin ve hatta II. Dünya Savaşı'nın sonlarında Azerbaycan ve Kürdistan devletlerini kurmuş olduğunun bilinciyle bu ülkeye güvenilemeyeceğinin altını çizmektedir. Bu çevreler, Rusya'nın Devrim sonrasında İran'ın ABD ile yaşadığı gerilimden ve maruz kaldığı yaptırımlardan beslenerek ikili anlaşmalar kapsamındaki taahhütlerini dahi geciktirdiğini hatırlatmaktadır. Eski Devrim Muhafızları Ordusu (DMO) komutanlarından Hüseyin Alai, Rusya'nın Kafkasları İran'dan kopardığını, İran-Irak Savaşı'nda Saddam Hüseyin'i desteklediğini ve enerji alanında da İran'ın rakibi olduğunu belirterek bu ülkeye güvenilmemesi gerektiğinin altını çizmiştir. Eski Meclis Başkan Yardımcısı Ali Mutahhari de Alayi'ye benzer açıklamalarda bulunarak İran Radyo ve Televizyonunu (IRIB) eleştirmiş ve bu kurumu, Rusya'nın sömürgesi gibi yayın yapmaktan vazgeçmesi konusunda uyarmıştır.

NATO İran İçin Jeopolitik Bir Tehdit midir?

NATO'nun açık kapı stratejisi kapsamında gerek SSCB'den ayrılan gerekse Varşova Paktı'na üye olan eski ülkeleri kabul etmesi, mevcut krizin temelini oluşturmaktadır. NATO, bu strateji kapsamında 16 yeni üyeyi bünyesine katmış ve üye sayısını 30'a çıkarmıştır. 2008 Romanya Zirvesi'nde Ukrayna ve Gürcistan'ın da NATO üyeliği için başvuruda bulunması, Rusya'nın sert tepkisine neden olmuştur. Nitekim Rusya bu tehdidi pratiğe dökerek bugün Ukrayna'da yaşananlara benzer adımlar atarak Gürsitan'a savaş açmış ve Abhazya ile Osetya bölgelerini bağımsız devlet olarak tanıdığını ilan etmiştir.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etme amacıyla başlatmış olduğu savaş, başta güvenlik alanında olmak üzere siyasi ve ekonomik alanda İran için bazı fırsatlar yaratmış durumdadır.

NATO'nun Gürcistan üzerinden Kafkasya'ya ulaşma çabası, İranlı yöneticileri de kaygılandırmış ve Tahran yönetimi, o dönemde de Moskova'nın Tiflis'e karşı attığı adımlara karşı pasif bir tutum izleyerek Rusya'ya zımni destek vermiştir.

İran'ın Moskova Büyükelçisi Kazım Celali, yaptığı açıklamada İran ve Rusya'nın, NATO'nun sınırlarına dayanmasını çıkarlarına uygun bulmadıklarını ifade etmiştir. İran'ın deneyimli diplomatlarından eski Fransa, Meksika ve Macaristan Büyükelçisi Ebul Kasım Delfi bu konudaki değerlendirmesinde Tahran'ın NATO'nun; Basra Körfezi, Hürmüz Boğazı, Umman Denizi ve komşu ülkeler üzerinden kendisine yakınlaşmasından hoşnut olmadığını belirtirken dış politika uzmanlarından Emir Ali Ebul Fetih İran ve Rusya'nın NATO'nun sınırlarına doğru yayılmaması konusunda ortak tutum içerisinde olduğunu ifade etmiştir. Ebul Fetih NATO'nun önce Gürcistan ardından ilerleyen dönemlerde Azerbaycan ve Ermenistan'ı da üyeliğe kabul etmesinin, İran için ciddi riskler oluşturacağının altını çizmiştir. Dolayısıyla resmî veya gayriresmî makamlar ve İranlı uzmanlar, NATO'nun Rusya için olduğu kadar İran için de bir tehdit olduğu noktasında hemfikirdir.

Ukrayna Savaşı İran İçin Jeoekonomik Fırsatlar Yarabilir mi?

İşgalin başlamasıyla birlikte ABD ve AB ülkeleri Rusya'ya karşı yeni yaptırım paketleri açıklamaktadır. Yaptırımların alanı genişledikçe Rus ekonomisi, savaşın getirdiği maliyetin yükünü daha şiddetli bir şekilde hissedecektir. Uzun süredir yaptırımlara maruz kalmış olan Tahran'ın Moskova ile bu ortak kader üzerinden yeni ekonomik iş birliklerine yöneleceği beklentisi, İran'daki hemen bütün çevrelerce dile getirilmektedir. Bu bağlamda özellikle Rus bankalarının SWIFT'den çıkarılması durumunda iki ülke arasında millî para birimleri üzerinden ticareti geliştirmenin yolları uzmanlarca incelenmeye başlanmıştır. Millî para birimleri üzerinden ikili ticari ilişkileri yürütme çabası yeni olmamakla birlikte şu ana kadar kaydedilmiş somut bir başarı da ortada yoktur.

Bazı uzmanlar ise Rus gazı ve petrolüne yaptırım gelmesi hâlinde İran'ın Avrupa pazarları için alternatif bir tedarikçi olabileceğini düşünmektedir. İran ve Katar, Rusya'dan sonra dünyadaki en yüksek doğal gaz rezervlerine sahiptir. Bir taraftan Viyana'da devam etmekte olan ve sona gelinmiş olan Nükleer Anlaşma'nın canlandırılması kapsamında İran ve Batı'nın yakınlaşmasının önünün açılacağına kesin gözüyle bakılırken öte taraftan İran ve Katar arasında yakın zamanda Cumhurbaşkanı Reisi'nin ziyareti sırasında imzalanan kapsamlı iş birlikleri çerçevesinde Basra Körfezi'nin altından iki ülke arasında ulaşımı sağlama projesi imzalanmıştır. Bu projenin hayata geçirilmesi durumunda Katar'ın, Suudi Arabistan'a olan karasal bağımlılığı noktasındaki tekeli kırılmış olacak. Ayrıca bu proje, Katar-İran-Türkiye arasında da özellikle enerji alanında yeni iş birliği sahaları açma potansiyeline sahiptir. Bu iki ülkenin doğal gazı, Türkiye üzerinden Avrupa pazarlarına ulaştırılabilir. Ancak Nükleer Anlaşma ihya edilse bile Anlaşma'nın geleceği konusundaki belirsizlikler devam edecektir. Zira gerek ABD'deki Kongre seçimleri ve sonrası gerekse Tahran-Washington arasındaki derin güvensizlik bu belirsizliğin ana nedenleridir. Dolayısıyla İran ve Katar doğal gazının Türkiye üzerinden Avrupa pazarlarına arzı düşüncesi her ne kadar heyecan uyandıran bir fikir olsa da bu konuda tarafların bir konsensüse ulaşabileceğini söylemek için çok erkendir.

Nükleer Müzakerelere Etkisi

Uluslararası kamuoyunun yakından takip etmekte olduğu İran ile P4+1 arasında Viyana'da devam etmekte olan müzakereler, Rusya'nın Ukrayna'ya işgal saldırısı başlattığından bu yana bir anda arka planda kalmıştır. ABD ve AB başta olmak üzere uluslararası toplumun gündeminin Ukrayna meselesine odaklanması, İran'ın müzakere süreci boyunca hissettiği baskıyı kısmen azaltacaktır. Ancak Ukrayna'da yaşanan gelişmeler İran için birtakım dersler de barındırmaktadır. SSCB'nin dağılmasından sonra ciddi bir nükleer silah kapasitesine sahip olan Ukrayna, belirli sözler ve vaatler karşılığında bu silahların Rusya'ya intikaline onay vermiş ve akabinde söz konusu silahların tamamı transfer edilmişti. Her ne kadar söz konusu nükleer silahların kontrolünün Ukrayna'da olmadığı, bakım ve koruma maliyetlerinin Kiev için çok yüksek olacağının altı çiziliyor olsa da nükleer silah sahibi olmanın sağladığı avantajların, bu tarz durumlar üzerindeki etkisine dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla İran'ın da gelecekte benzer dış tehditlere karşı koruma kalkanı sağlaması açısından caydırıcı gücü olan nükleer silaha sahip olmasının elzem olduğu yönündeki tezler bir kez daha gündeme gelmiş durumdadır. Öte yandan Rusya'nın Batı tarafından yaptırımlar üzerinden daha fazla köşeye sıkıştırılması durumunda da İran'a bu konuda yardımcı olacağı düşüncesi de yine ön plana çıkan tezlerdendir. Bu yüzden İran'ın bitme aşamasına gelmiş ve taslağı yazılmış müzakerelerin nihai aşamasında bir türlü elde edemediği ABD'nin, yaptırımları, eski Başkan Donald Trump Dönemi'nde olduğu gibi geri getirmeyeceği yönünde güvence vermesi gibi temel birtakım taleplerini araya sıkıştırması da muhtemeldir.

Sonuç itibarıyla Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmek amacıyla başlatmış olduğu savaş, askerî ve güvenlik, diplomatik ve siyasi alanlarda olduğu gibi ekonomik alanda da İran için birtakım avantajlar ve fırsatlar yaratmış durumdadır. Ancak söz konusu fırsatların kısa vadede tahakkuku mümkün gözükmemektedir. Öte yandan Ukrayna krizinin daha ne kadar devam edeceği belirsiz olduğundan söz konusu avantajlar ve fırsatların nasıl ve nereye kadar değerlendirilebileceği ile ilgili hususlar da belirsizdir. Bununla birlikte İran için en önemli kazanım güvenlik alanında olmuştur. İran'ın özellikle NATO tehdidi konusunda Rusya ile hemfikir olması ve Moskova'nın NATO'nun yayılmasını gerek Avrupa'da gerekse de Kafkaslarda durdurmuş olması, Tahran için de önemli bir kazanım olmuştur. ■

Düşük Gelirli İslamcı Kadınlar ve İran'da Sosyal Ekonomi

Birkan Kemal Ertan

16.02.2022

Roksana Bahramitash
Atena Sadegh
Negin Sattari

Düşük Gelirli İslamcı Kadınlar ve İran'da Sosyal Ekonomi

Low-Income Islamist Women and Social Economy in Iran, Palgrave Macmillan, 2018, 76 sayfa.

ISBN: 978-1137525383

Roksana Behramitaş, toplumsal cinsiyet ve politik ekonomi araştırmacısıdır. Toplumsal cinsiyet ve politik ekonomi ile ilgili çalışmalarının yanı sıra Birleşmiş Milletler Kalkınma Ofisi gibi uluslararası kuruluşlar için kıdemli toplumsal cinsiyet ve istihdam danışmanı olarak çalışmış ve 2004'ten beri İran'da saha araştırması yapmaktadır. Atena Sadık, Étude Économique Conseil'de özel sektör geliştirme danışmanıdır ve iş gücü piyasasında kadın ve kadınların finansal yeteneklerini incelemektedir. Negin Settari ise kadınların iş gücü piyasasındaki rolü üzerine odaklanmış bir araştırmacıdır.

Kitap, İran'daki muhafazakâr veya dinine bağlı kadınların resmî organizasyonlar haricinde toplumdaki ekonomik sorunları çözmedeki kolektif bilinci ve sosyal ekonomide aldığı rolü incelemektedir. İranlı kadınların tarihsel süreç içerisindeki rolünün yanı sıra yazarlar, sosyal sektörlerde görev almış ve dinî kimliği öne çıkan kadınlarla yüz yüze röportaj gerçekleştirerek saha çalışmalarıyla kitabın araştırma konusuna derinlik katmıştır. Yapılan saha çalışmaları 47 katılımcıdan oluşan çeşitli odak gruplarının yanı sıra odak gruplarının bulgularına dayalı olarak gerçekleştirilen 12 bireysel görüşmeden elde edilen verilerden oluşmaktadır.

Altı bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde yazarlar; kitabın amacını, yazılış hikâyesini, hedefini ve bölümlerdeki konulara değinerek kitabın genel perspektifini çizmiştir. Yazarların kitabı ortaya koyma fikri 2003 yılında eski ABD Başkanı George W. Bush tarafından gerçekleştirilen Irak'ın işgaline dayanmaktadır. İran'ın düşmanı Saddam Hüseyin'in iktidardan uzaklaştırılması ve idam edilmesiyle Irak'ta ABD ve İran nüfuzu artmıştır. Hiç şüphesiz ABD ve müttefiklerine karşı düşmanlıktan beslenen İran İslam Cumhuriyeti'nde birçok İslamcı kimlikli kişi işgalden oldukça memnundu ve aralarında kadınlar da bulunuyordu. Buna ilave olarak 1979 İran İslam Devrimi'nden bu yana İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasında ve kurumsal hâle gelmesinde kadınların desteği ve rolü de vardı. Yazarlara göre İran örneğinde belki de benzersiz olan şey, dışarıdan bakıldığında pasif, dindar, itaatkâr vatandaşlar gibi görünen birçok kadının aslında toplumla oldukça meşgul olmasıdır. Ülke genelinde çok farklı konumlarda olan ve sessiz görünen bu kadınlar, kendi aralarında düzenledikleri toplantıları gerçekleştirirken bile aslında topluma önemli bir katkı sağlamaktadır. Kadınlar, gayriresmî ve kolektif ağları aracılığıyla ülkeye etkisi görünmez bir güvenlik ağı yaymaktadır. Yazarlara göre her düşük gelirli mahallede, her köyde, bu tür güvenlik ağı geniş ve sessiz bir şekilde yayılmıştır.

Kitabın ikinci bölümünde sosyal dayanışma ekonomisi ile ilgili hem küresel hem de İran bağlamında teorik bilgiler verilmiştir. Sosyal dayanışma ekonomisi (SDE), kâr amacı gütmeme, gönüllülük ve kolektif bilinç temelli olarak toplumun sosyal ve ekonomik durumunu iyileştirmeyi amaçlayan kooperatif, dernek, vakıf veyahut bu çıkar altında birleşmiş topluluklardan oluşan bir sektördür. Her ne kadar SDE, devletlerin "sosyal" yönünü baltaladığına dair eleştiriler alsa da sosyoekonomik konularda sosyal devletin eksiklerini tamamlamada önemli bir

rol almaktadır. Kitapta da İran bağlamında bu noktaya değinilmektedir. İran bir sosyal devlet olarak başta enerji olmak üzere birçok mal ve hizmette nakdi olarak sübvansiyon ve sosyal koruma politikası uygulamaktadır. Ancak buna rağmen yaptırım, ambargo ve kronik ekonomik problemler sebebiyle halkın refahını artırma noktasında oldukça yetersiz kalınmakta ve sıkıntılar yaşanmaktadır. İran'da SDE bu noktada resmî ve resmî olmayan kurumlarıyla İran'ın devlet olarak açığını kapatmaya çalışmaktadır. İranlı muhafazakâr ve dinî kimlikleriyle öne çıkan kadınlar da faaliyetleriyle SDE kapsamında önemli rollere sahiptir.

Üçüncü bölümde yazarlar, İranlı kadınların 1970'lerden sonraki politik ekonomideki rolünü tarihsel süreç içerisinde değerlendirmiştir. 1960'lı yıllardan sonra kadınların siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda çeşitli haklar elde etmesi ve İranlı kadınların seküler kimliklerini kazanması, İran'da önemli bir dönüm noktası olmuştur. Ancak 1970'lerden sonra kötüleşen ekonomik tablo, gelir adaletsizliğinin artması ve kadınların siyasi gücünün kısıtlılığı; gelişmelerin "görüntü"de kaldığının en büyük nişanesi olarak görülmektedir. Buna ilave olarak görüntüde olan iyileşmenin sadece şehir ve üst sınıflarda görülmesi ve şehirlerdeki alt sınıflara veya kırsaldaki kadınlara yansımaması da elde edilen hakların ve ortaya çıkan gelişmelerin belirli bir kesimle sınırlı olduğunu göstermektedir.

1979 İslam Devrimi ile kadın kimliğinde birtakım değişimler gerçekleşti. Yeni İslam Cumhuriyeti'nde kadın kimliği din bağlamında ele alınarak Hz. Fatma ve Hz. Zeynep gibi Şiilikte önemli kadın figürleri üzerinden şekillendirildi. Buna ilave olarak İslam Hukuku uygulamaları kadınların haklarında bazı değişikler getirdi. Her ne kadar Pehlevi Dönemi'yle karşılaştırıldığında kadınların çeşitli sınırlamalara maruz kaldığı görülse de İslam Cumhuriyeti kadınlara yeni alanlar açmış kadınlar, sosyal ve siyasi anlamda nispeten daha aktif hâle gelmiştir. Örneğin İran'da bazı alanlarda kadın ve erkek ayrımının yapılması kadınların spesifik iş kollarındaki istihdamını artırmıştır. Buna ilave olarak kadınlar üzerine uygulanan politikalar şehir ve kırsal ayrımı yapılmadan hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Ama Devrim'in ilk yıllarında İran-Irak Savaşı'nın getirdiği atmosfer, kadınların ekonomideki rolünü oldukça kısıtlamıştır. İş imkânlarının savaş nedeniyle azalması, kadınların iş gücüne katılımını oldukça zorlaştırmış ve ülke kaynaklarının "savaş ekonomisi" adı altında kullanılması, kadınların farklı iş kollarına mobilize edilmesine neden olmuştur.

Savaşın bitmesiyle İran ekonomisinde meydana gelen pozitif gelişmeler, Haşimi Rafsancani ile Muhammed Hatemi hükûmetlerinin birçok alandaki reform hareketleri ve kurumsallaşma; kadınların konumunun başta ekonomi olmak üzere birçok alanda iyileşmesine neden olmuştur. Bu dönemde kadınların iş gücüne katılım oranı, eğitim seviyeleri ve çeşitli hak ve özgürlükleri genişlemiştir. Ancak reform döneminin sona ermesi, kadınların elde ettiği gelişme ve iyileşmelere ket vurmuştur. Muhafazakâr Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad'ın koltuğa oturmasıyla artan muhafazakâr politikalar ve bu dönemde İran'a uygulanan ambargolar nedeniyle ekonomik durumun kötüleşmesi, kadınların iş gücü piyasasına ulaşmasını engellemiş ve elde ettiği bazı hakların kısıtlanmasına yol açmıştır.

Kitabın dördüncü bölümünde yazarlar tarafından mülakat yapılan kadınların genel tipolojisi çizilmiştir. Tasavvur edilenin aksine İranlı muhafazakâr kadınların İslam Cumhuriyeti'ne karşı sadakatleri bulunsa da mevcut yönetim ve durumla alakalı çeşitli eleştirileri de vardır. Buna ilave olarak İranlı muhafazakâr kadınlar düşünce ve yaşam tarzına göre yazarlar tarafından üç sınıfa ayrılmıştır: İslamcı kadın, İslami kadın ve Müslüman kadın. Kitapta yer verilen röportajlarda kadın tipleriyle alakalı çeşitli örneklerle İran'da güncel olarak toplumda tartışılan bazı konulara dair açıklamalara yer verilmiştir. Örneğin başörtüsü konusu üç kadın tipine de sorularak kadınların düşünce dünyası ve başörtüsüyle ilgili yaşadığı tecrübeler özetlenmeye çalışılmıştır. Basına yansıyan haberlerde zorunlu başörtüsü uygulamasına karşı çıkan kadınların ekseriyette olduğu ve haksızlığa uğradığı sanısı oldukça yaygındır. Bu sanıyı ve muhafazakâr kadınlar üzerindeki ön yargıyı kırmak adına kitaptaki bir röportajda çarşaf giyen bir kadının işe alım sürecinde yaşadığı tecrübeler de aktarılmıştır. Bu sebeple bu bölümde İran'daki kadın mağdurluğunu tek taraflı değil iki taraflı olarak ele almak okuyucu için yararlı olacaktır.

Kitabın beşinci bölümünde bireysel görüşmelerden elde edilen röportaj verileri sunulmuştur. Gerçekleştirilen bireysel görüşmeler, 2009'daki Yeşil Devrim'den sonra yani veri toplamak adına oldukça zor bir dönemde yapılmıştır. Bu sebeple yazarlar tarafından söz konusu bireysel görüşmelerin değeri sıkça vurgulanmaktadır. Buna ilave olarak yazarlar, İranlı muhafazakâr kadınların farklı görüşlere sahip olmasına ve mevcut ekonomik, siyasi konjonktüre rağmen toplumun refahı için çalıştığını göstermeye çalışmıştır. Ayrıca bu bölümde İran'ın sosyal ekonomiyle ilgili önemli kurum ve politikalarıyla ilgili kısa bilgiler de verilerek İranlı kadınların sosyal ekonomideki rolü çizilmeye çalışılmıştır.

Kitabın altıncı yani sonuç bölümünde önceki bölümdeki gibi kitabı özetlemek için iki bireysel görüşmeye yer verilmiştir. İlk röportajda, yaşamının büyük bölümünü Devrim sonrası İran'da geçiren ve İran Kızılayında gönüllü olarak çalışan 50 yaşlarında bir kadının yardım fonlarını nasıl topladığı ve özellikle yoksulluk içindeki çocuklara nasıl yardım ulaştırdığı anlatılmaktadır. İkinci röportaj ise İran'ın sosyoekonomik bağlamda en problemli illerinden biri olan Ahvazlı bir genç kadınla yapılmıştır. Kız çocuklarına oldukça düşkün olan Ahvazlı genç kadın, onların eğitimi ve hayata adım atabilmesi için oldukça çaba göstermektedir. İyi bir işi olmasına rağmen yaşadığı mahalledeki kız çocuklarıyla ilgilenmek adına doğduğu yeri terk etmemiştir.

Kitap genel olarak incelediğinde İranlı kadınların sosyoekonomik durumları, sosyal ekonomi çerçevesinde farklı perspektiflerden ele alınmıştır. İranlı kadınları inceleyen çalışmaların çoğunluğu tek taraflı bir İran kadını modeli çizmektedir. Örneğin çoğu çalışmada okura İslam Cumhuriyeti'nin baskıcı yönetimi altında temel sorunları başörtü yasağı olan kadın tasviri çizilmiştir. Buna ilave olarak söz konusu çalışmalarda Orta Doğu'daki kadınların büyük bir çoğunluğunun iş gücü piyasasında yaşadığı sorunları sadece İranlı kadınlar tecrübe etmiş gibi sunulmuştur. Ancak bu tek taraflı bakış açısı İranlı kadınlar ile ilgili genel çerçeveyi çizmemekle beraber oldukça kısıtlanmış bir perspektif sunmaktadır. Muhalif İranlı kadının yanında muhafazakâr İranlı kadın tipi de İran'da bulunmaktadır ve kitapta birkaç yerde vurgulandığı üzere bu kadın tipi de giyiniş tarzı ve düşünceleri nedeniyle toplum tarafından çeşitli alanlarda dışlanmaktadır. Ülkelerindeki sorunları bilen kadınlar, toplumun eksiklerini tamamlamak ve devletin ulaşamadığı yerlere destek götürmek için çaba göstermektedir. Ülke sathında kurdukları gayriresmî ve kolektif bir ağ ile sosyal ekonomideki rollerini toplumda gördükleri ayrımcılığa rağmen sürdürmektedir.

Kitap her ne kadar değerli bireysel görüşmeler sunsa da bireysel görüşme gerçekleştirilen kadınlar ile ilgili veriler oldukça sınırlıdır. Söz konusu kadınlarla ilgili sadece yaş, meslek ve yer bilgileri verilmiştir. Buna ilave olarak İranlı kadınların İran ekonomisindeki yerini anlamlandırmak amacıyla tarihsel istihdam verileri de sadece satır aralarında verilmiştir. Bireysel görüşme gerçekleştirilen veya hedef alınan kadın grubuyla alakalı detaylı istatistiklerin sunulması kitabın içeriğini daha zengin bir hâle getirebilirdi. ■

YAYINLAR

İran'ın ŞİÖ Daimî Üyeliği: Beklentiler ve Gerçekler

PERSPEKTİF

Birkan Kemal Ertan

Yasir Rashid

04.02.2022

19 Sayfa

- İran, 17 Eylül 2021'de Tacikistan'ın başkenti Duşanbe'de düzenlenen Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Devlet Başkanları Zirvesi'nde, Çin'in önerisi ile daimî üye olarak kabul edildi.
- "Doğu'ya Bak" ve "Direniş Ekonomisi"nin dış ticaret politikaları çerçevesinde İran'ın ŞİÖ'ye tam üyeliği önemli bir adım olarak görülmektedir.
- İran'ın mevcut ekonomik ve siyasi durumu göz önünde bulundurulduğunda ŞİÖ'nün İran için yaratacağı fırsatlar oldukça fazladır.
- Bu fırsatların yanında İran'ın ŞİÖ tam üyelik sürecini ve bu süreçten sonraki performansını etkileyecek FATF ve yaptırımlar gibi engeller de bulunmaktadır.
- Uzmanlar, bürokratlar ve iş insanları, İran'ın ŞİÖ'den söz konusu engeller sebebiyle tam olarak fayda sağlayamayacağını düşünmektedir.

YAYINLAR

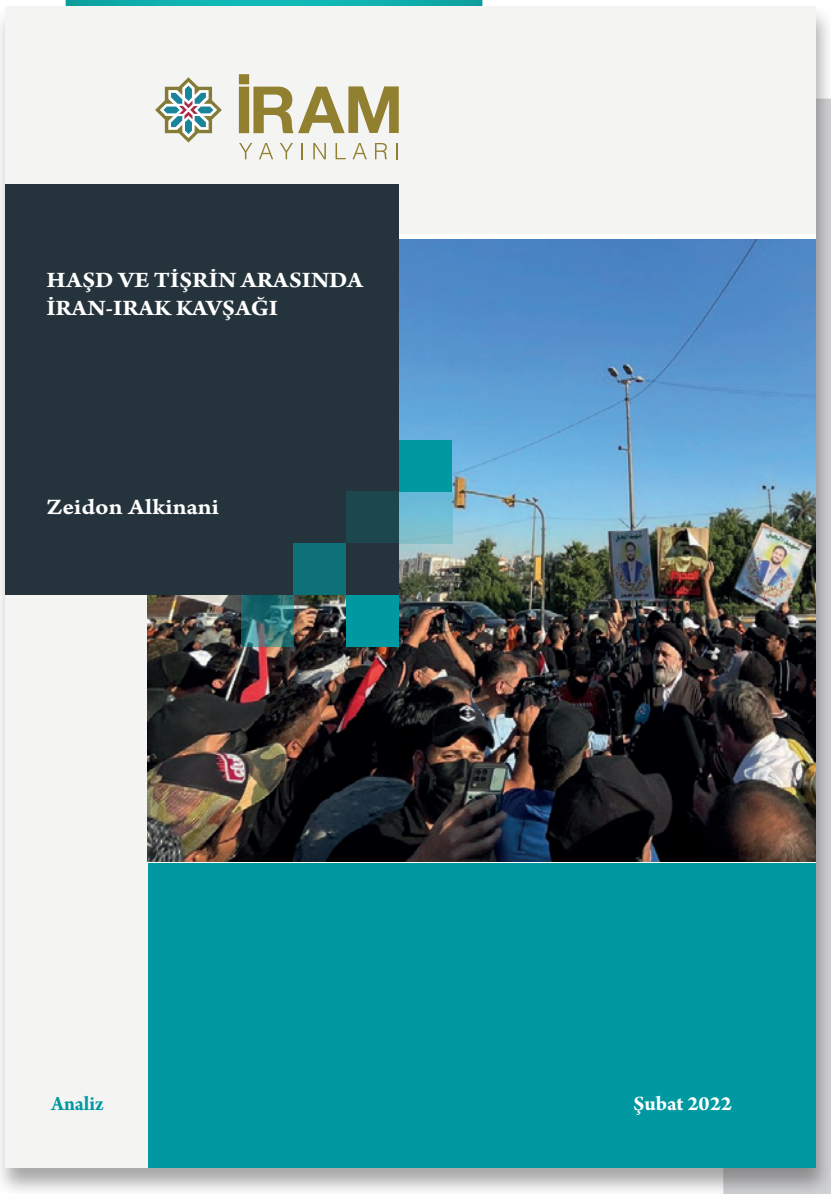

Haşd ve Tişrin Arasında İran-Irak Kavşağı

ANALİZ

Zeidon Alkinani

11.02.2022

24 Sayfa

- 2014 yılında kurulan Haşdi Şabi (Haşd) ile 2019'da Ekim Hareketi (Tişrin) olarak bilinen hükûmet karşıtı protestoların patlak vermesi arasındaki bağlantı, iki olay arasında varsayılan ayrım nedeniyle genellikle gözden kaçmaktadır.
- Haşd, devletin ordusunun çöküşü sırasındaki saldırılara karşı bir halk seferberliği iken Tişrin, hükûmetin başarısız yönetimine, yozlaşmasına ve mezhepçi siyasetine karşı bir halk ayaklanmasıdır.
- İran faktörü, Haşd ve Tişrin meseleleri ayrı ayrı anlaşılmaya çalışılırken dahi dikkate alınması gereken çok önemli bir unsurdur.
- Bu çalışma, Haşd ve Tişrin'in neyi temsil ettiğini açıklamaktan ziyade iki mesele arasındaki geçiş sürecini, İran'ın Irak'taki etkisi perspektifinden tartışmaya odaklanacaktır.
- Haşd'ın oluşumu ile Tişrin'in patlak vermesi arasındaki süreç; İran'ın, nüfuzunu ve gücünü ne pahasına olursa olsun sınırlarının ötesinde artırmak için ortaya çıkan fırsatları kullanmaya hazır olduğunu göstermektedir.

YAYINLAR

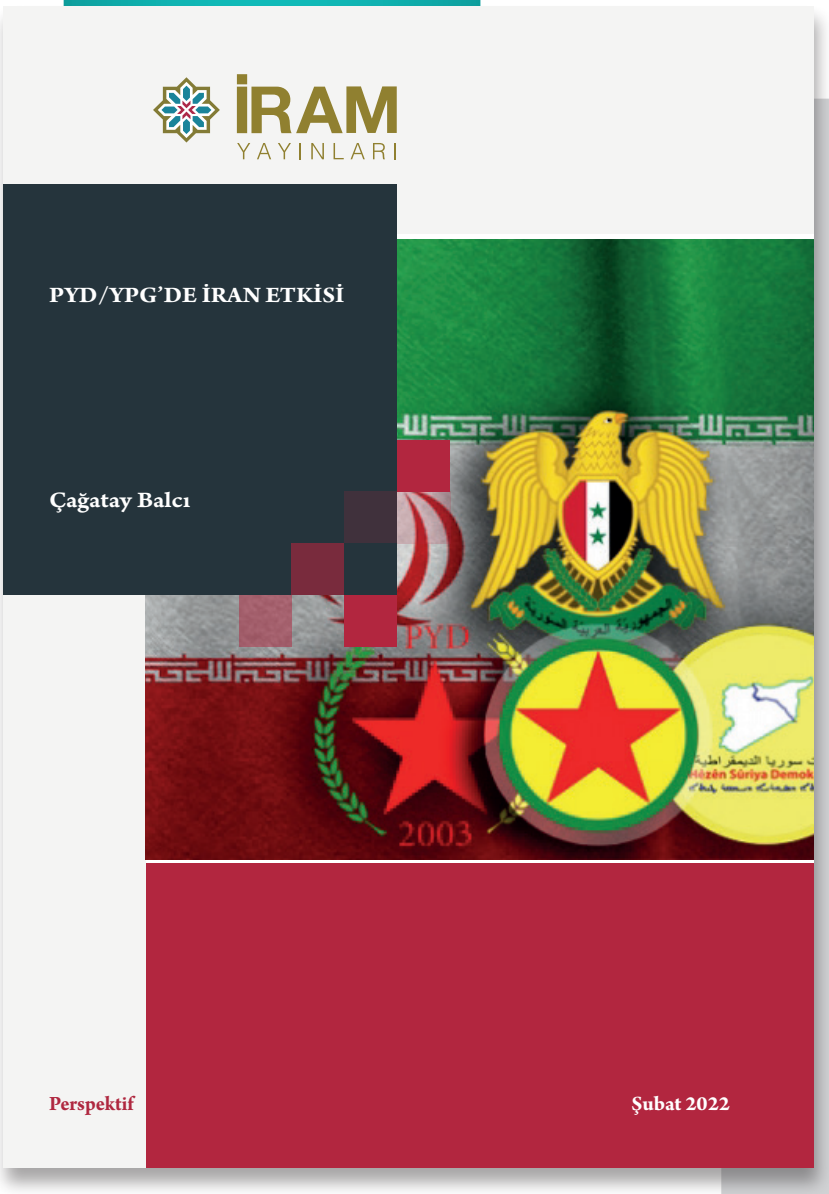

PYD/YPG'de İran Etkisi

PERSPEKTİF

Çağatay Balcı

15.02.2022

18 Sayfa

- 2000'li yılların başında, terörist başı Abdullah Öcalan'ın yakalanmasının ardından PKK içinde başlayan yeni örgütsel vizyon belirleme çabaları, örgüt içerisinde derin bir ayrılık ve ihtilaf tablosunun ortaya çıkmasına yol açmıştır.
- PKK içerisindeki bu ihtilafları, Suriye-İran-PKK eksenine yönelik bir meydan okuma olarak algılayan İran, PJAK'ın yanı sıra PYD'yi de sınırlandırma ve kontrol altına alabilme amacı taşımıştır.
- Suriye krizi ile birlikte İran, Suriye'nin kuzeyinde Suriye-İran yanlısı PKK kadrolarının etkisi altındaki PYD/YPG kontrolünü bir fırsat alanı olarak algılamıştır.
- Suriye krizi aynı zamanda ABD ve İran arasında, PYD/YPG çerçevesinde kontrollü bir dengeleme rekabetini ortaya çıkarmış; bu rekabet, PYD/YPG'yi, ABD'nin vekil gücü hâline getirme hedefine karşı İran ve PKK'nın, örgüt kadroları içinde etkinlik sağlama mücadelesi biçiminde gerçekleşmiştir.
- Mevcut durum itibarıyla Rusya ve Suriye rejiminin, İran'ın Suriye'deki varlığına (özellikle milis gruplara) yönelik rahatsızlıkları, İran'ın PYD/YPG üzerindeki etkisini sınırlayıcı bir konjonktür yaratmıştır.

ETKİNLİKLER

11.01.2022 - 29.03.2022

İRAM İstanbul tarafından düzenlenen Dr. Ali Rıza Mukaddem moderatörlüğündeki "İran Düşünce Dünyası IV" atölyesi, 11 Ocak-29 Mart tarihleri arasında gerçekleştirilecektir.

17.01.2022 - 10.04.2022

İran Araştırmaları Merkezi İstanbul şubesi tarafından 17 Ocak-10 Nisan 2022 tarihleri arasında Farsça Seminerleri ve Konuşma Kulübü düzenlenmektedir.

31.01.2022 - 06.02.2022

Modern Afganistan Tarihi Atölyesi 31 Ocak-6 Şubat tarihleri arasında akşamları ikişer saatlik dersler hâlinde düzenlendi.

ETKİNLİKLER

19.02.2022

Adem Yılmaz'ın "İran'ın Suriye Savaşında Bir Propaganda Aracı Olarak Kullandığı Meddahlar/ Les Maddahs (les chantres religieux) un outil de propagande utilisé par l'Iran dans la guerre en Syrie" başlıklı tez sunumu, İRAM İstanbul tarafından 9 Şubat 2022'de çevrim içi gerçekleştirildi.

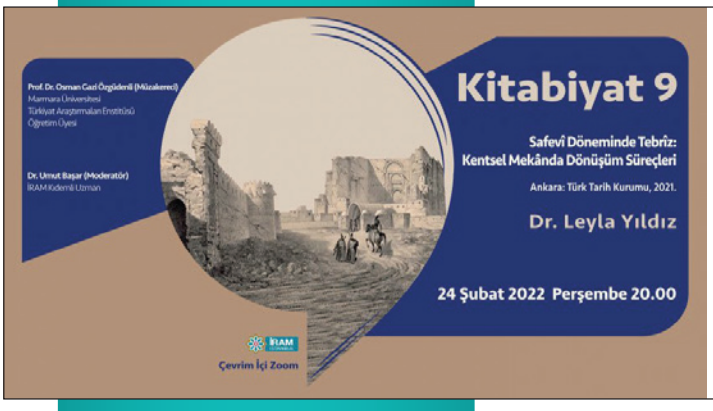

24.02.2022

Dr. Leyla Yıldız'ın "Safevî Döneminde Tebrîz: Kentsel Mekânda Dönüşüm Süreçleri" başlıklı kitap sunumu, İRAM İstanbul tarafından 24 Şubat 2022 tarihinde gerçekleştirildi.

26.02.2022

İRAM İstanbul Film Okumaları dizisinin ikincisinde Marmara Üniversitesi Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Dr. Yusuf Ziya Gökçek'le İran Yeni Dalga Sineması'nın çığır açıcı örneklerinden Gav/İnek (Daryuş Mehrcuyi, 1969) filmi ekseninde bir okuma gerçekleştirildi.

Çin İran Petrolünü Umman ve Malezya Üzerinden Alıyor

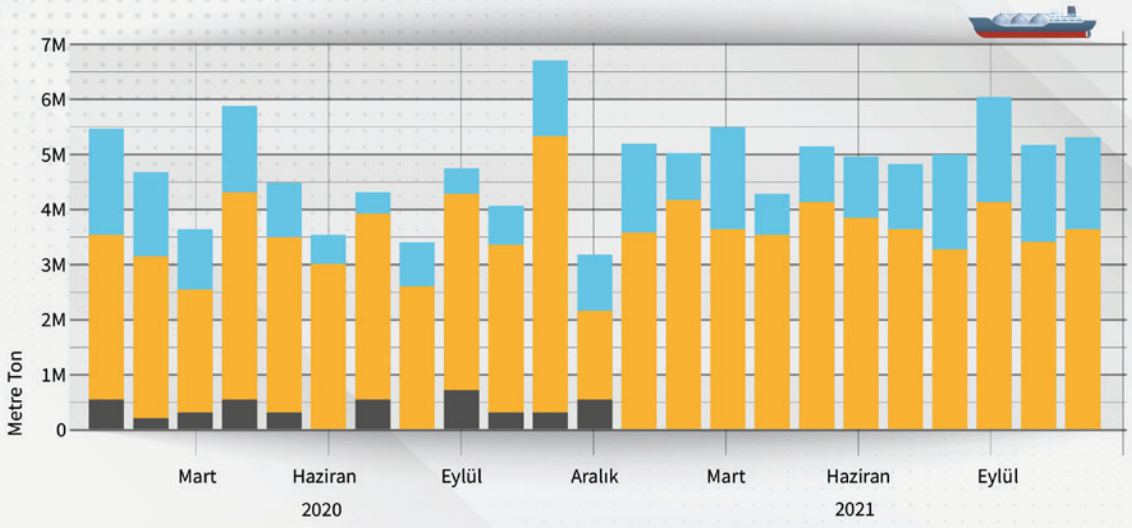

- Resmî olarak İran, Çin'e ham petrol ihraç etmiyor ancak Umman ve Malezya'dan Çin'e ihraç edilen petrolde belirgin bir artış var.
- İran'dan gemilere yüklenen petrol, Umman ve Malezya'da diğer ham petrol ürünleri ile harmanlanıyor ve daha sonra Çin'e gönderiliyor.

Çin'in İran'dan Aylık İthalatı | Çin'in Umman'dan Aylık İthalatı | Çin'in Malezya'dan Aylık İthalatı

Kaynak: Çin Gümrük İdaresi verilerine dayanarak Bloomberg tarafından hazırlanmıştır.

/iramcenter

İRAM
İran Araştırmaları Merkezi

1 Şubat 2022 - Ekonomi

İNFOGRAFİKLER

İRAN'IN "HAYBER ŞEKEN" FÜZESİNİN ÖZELLİKLERİ

9 Şubat Çarşamba günü İran, Hayber Şeken olarak adlandırılan yeni balistik füzesini tanıttı. İran devlet televizyonu IRIB'a göre bu orta menzilli balistik füze, Genelkurmay Başkanı Tümgeneral Muhammed Bakıri ve Devrim Muhafızları Ordusu Hava-Uzay Kuvvetleri Komutanı Tuğgeneral Emir Ali Hacızade'nin gizli bir yer altı füze üssünü ziyareti sırasında sergilendi.

- Orta menzilli balistik füze sınıfında yer almaktadır.
- Katı yakıtla çalışan motor kullanılmaktadır.
- Muadillerinden daha hızlı ve daha hafif olduğu söylenmektedir.
- Fırlatma hazırlık süresinin muadillerinden altıda bir oranında daha az olduğu belirtilmektedir.
- Menzili 1.450 km'dir.
- Hassas vuruş kabiliyetine sahiptir.
- Başlık yapısı ve hızı itibarıyla hipersonik süzülme ya da son aşamada hızlı manevra yapabilme kabiliyeti olduğuna yönelik güçlü şüpheler taşımaktadır. (MaRV- HGV teknolojilerine dair şüpheler mevcuttur.)
- Hava savunma sistemlerine yakalanmayacağı ileri sürülmektedir.
- Füzenin tanıtımında paylaşılan görüntülerden, füzenin yaklaşık olarak 10 metre uzunluğunda ve 800 mm çapında olduğu değerlendirilmektedir.
- Füzenin isminde kullanılan "Hayber" ifadesi 629 yılında gerçekleşen Hayber'in fethine atıf yapmaktadır. Füze bu anlamda doğrudan İsrail'e karşı politik bir mesaj taşımaktadır.

Kaynak: İRAM uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

/iramcenter

İRAM
İran Araştırmaları Merkezi

11 Şubat 2022 - Dış Politika

İran'da En Fazla Su Stresi Yaşayan İller

İNFOGRAFİKLER

Rusya'nın Ukrayna'yı İşgaline İran'dan Tepkiler

İbrahim Reisi
Cumhurbaşkanı

"NATO'nun genişlemesi, farklı bölgelerdeki bağımsız ülkelerin istikrarı ve güvenliği için ciddi bir tehdittir. Gelişmelerin uluslara ve bölgeye fayda sağlamasını temenni ediyoruz." (ISNA)

Hüseyin Emir Abdullahiyan
Dışişleri Bakanı

"Ukrayna krizine NATO'nun provokasyonları sebep oldu. Biz, savaşa başvurmayı bir çözüm olarak görmüyoruz. Ateşkes sağlanmalı, diplomatik ve siyasi bir çözüm yolu bulunmalıdır." (@Amirabdolahian)

Said Hatipzade
Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü

"Ukrayna'daki gelişmeleri derin kaygıyla takip ediyoruz. ABD merkezli NATO'nun provokasyonları, Avrasya bölgesini kapsamlı bir krizin eşiğine getirdi. Krize siyasi bir çözüm bulmak için tarafları ateşkese davet ediyor ve uluslararası hukuka saygı gösterilmesi gerektiğini yineliyoruz." (IRIB)

Ali Bahadıri Cehromi
Hükûmet Sözcüsü

"Ne savaş çözüm getirir ne de ABD'ye güvenmek doğrudur. NATO'nun doğuya doğru genişlemesi ve artan kışkırtıcı politikaları nedeniyle ABD hegemonyasına karşı çıkan tüm bağımsız ülkelerin duyduğu güvenlik kaygısı, anlaşılabilir bir durumdur. Krizin çözümü için uluslararası hukuka riayet edilmeli ve diplomatik girişimlerde bulunulmalıdır." (@alibahaadori)

Ali Şemhani
Ulusal Güvenlik Yüksek Konseyi Genel Sekreteri

"Avrupa'nın en doğusunda yaşanan kriz nedeniyle finansal piyasaların çöküşü ve enerji fiyatlarındaki artış, doğu yarım kürede her türlü istikrarsızlığın ve güvensizliğin Batı çıkarlarına ciddi zararlar vereceğini ortaya koydu. Ukrayna'daki kriz bir ders olabilir." (@alishamkhani_ir)

Mahmud Ahmedinejad
Eski Cumhurbaşkanı

"Tasarladıkları yeni düzen için kendi sorunlarını çözmeye çalışıyorlar. Yani bir şekilde Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesine, ABD'nin İran'ı işgal etmesine ve Çin'in Tayvan'ı işgal etmesine izin veriyorlar." (@dolatebahar)

Ali Mutahhari
Eski Meclis Başkan Yardımcısı

"İran, bağımsız bir devlet olduğunu göstermek için Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesini kınamalıdır. Ulusal televizyon kanalı, Ukrayna'daki gelişmeleri, Rusya'nın sömürü ülkelerinden birindeymiş gibi aktarıyor. Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan topraklarının Rusya tarafından İran'dan koparıldığı ve Rusya'nın Saddam Hüseyin'e verdiği destek asla unutulmamalıdır." (@ali_motahari_ir)

Ali Rebii
Eski Hükûmet Sözcüsü

"Hiroşima bombası, Vietnam Savaşı, Irak ve Afganistan işgali, Prag Baharı, Kafkasya ve [şimdi] Ukrayna! Ukrayna krizi, bunca zaman sonra bile eşitsiz ve zorlayıcı dünya düzeninin gerçeğini yansıtmaktadır." (@AliRabiei_Iran)

Ali Ekber Cevanfikir
Eski Cumhurbaşkanı Danışmanı

"ABD, Ukrayna'ya saldıran Rusya'nın karşısında değil bilakis Moskova'nın ortağıdır. Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı şiddetle kınanmalıdır. NATO ve ABD provokasyonlarını öne sürerek Rusya'nın saldırganlığının haklı çıkarılması Dışişleri Bakanı'nın stratejik bir hatasıdır." (@javanfekrshahri)

Seyyid Abbas Salihi
Eski Kültür ve İslami İrşat Bakanı

"Komünist Çin'in yükselişi ve Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı, 'Ne Doğu Ne Batı' çizgisinden en ufak bir şekilde sapılmaması gerektiğini gösterdi." (@S_A_Salehi)

Hamid Rıza Terrakki
Eski Milletvekili

"Ukrayna krizi hem İsrail'in ABD yüzünden hayal kırıklığına uğramasına yol açtı hem de Batılılara, Batı'ya güvenmenin sorunlara çözüm getirmeyeceği mesajını verdi." @hr_taraghi

/iramcenter

İRAM
İran Araştırmaları Merkezi

26 Şubat 2022 - İç Politika

Rusya'nın Ukrayna'yı İşgalinin İran Basınındaki Yansımaları

İran basını, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal amacıyla başlattığı saldırıyı farklı perspektiflerden ele aldı. 26 Şubat'ta yayımlanan 19 basın kuruluşunun kullandığı manşet ve spot cümlelere bakıldığında; müesses nizam ile iltisaklı yayın organlarının bu saldırıya olumlu yaklaştıkları, muhalefet pozisyonundaki reformcuların daha milliyetçi bir tutum sergileyerek eleştirdikleri ve bağımsız gözüken basın organlarının da olayın insani boyutlarına dikkat çekmeye çalıştıkları ve dünyadaki savaş karşıtı tepkilere yer verdikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca bazı basın organları krizi fırsata dönüştürme olanaklarını ön plana çıkarmıştır.

GAZETE	MANŞET	SPOT CÜMLE
Keyhan	ABD, Yine Müttefiklerine Sırt Çevirdi; Batıcılar Ders Alsın	Rusya Ukrayna'ya saldırıp çok hızlı bir şekilde ilerlerken Kiev'in destekçileri ABD ve AB sadece seyredebildi.
Şark	Rus Nasyonalizmi mi İhya Ediliyor?	İran halkı savaş konusunda son derece hassastır ve savaştan nefret ediyor.
İran	NATO Yayılmacılığı Kriz Yaratıyor; NATO'nun Serabı	NATO, Ukrayna'ya verdiği yardım vaatlerini yerine getirmedi.
İtimad	Savaş Baykuşunun Feryadı	Rusya işgaliyle Kiev düşer mi?
Cumhuri-yi İslami	Rusya'nın Ukrayna'ya Saldırısı Dünyanın Tepkisini Çekti	Moskova'dan New York'a binlerce gösterici, Rusya işgalini protesto etti.
Sazendegi	Sovyet İnşası	Putin Ukrayna'yı işgal ederek Sovyetleri yeniden ihya etmeyi ve ABD ve Çin'in yanında üçüncü dünya gücü olmayı hedefliyor.
Aftab	Ukrayna Savaşı'nın Gerçeği	Ukraynalılar, Zelensky'nin Batı'ya güvenerek hata ettiğini ve ülkelerini tehlikeye attığının farkına vardılar.
Vatan-ı İmruz	Evet! Füzelerin Dünyası	Rusya'nın Ukrayna'ya saldırmasıyla dünya yeni bir değişim sürecine girmiştir.
Risalet	Küresel Örümcek Ağının [Sistemin] Titrediği Günler	Ukrayna Savaşı gibi gelişmeler, Amerikalıların eski düzeninin sona erdiğinin son göstergeleridir.
İbtikar	Dünya Ekonomisi Üzerinde Savaşın Kara Gölgesi	Rusya'nın Ukrayna'ya saldırmasıyla petrolün varil fiyatı 2014'ten bu yana ilk kez 100 doların üzerine çıktı.
Hemşehri	Batı, Ukrayna'yı Yalnız Bıraktı	Ukrayna Devlet Başkanı'nın Batı'dan yeniden yardım talep etmesine eş zamanlı olarak Rus birlikleri saldırının ikinci gününde Kiev'e ulaştı.
Cam-i Cem	NATO'nun Yemi	Vladimir Zelensky Batı'ya güvenmekle ülkesini yıkıcı bir savaş ile karşı karşıya getirmiş oldu.
İktisad-ı Millî	İran'ın Petrol İhracatında Yeni Dönem	Nükleer Anlaşma'da sağlanacak uzlaşma ile eş zamanlı ortaya çıkan Ukrayna krizi, İran'ın petrol ihracatı için yeni bir fırsat doğurabilir.
İktisad-ı Puya	Ekonomi Piyasasında Deprem	İran, savaşı fırsata çevirmelidir. İran'ın izole kaldığı dönemlerde yaşanan Rus vurgunculuğunun telafi edilme zamanı geldi.
Asya	Ukrayna [Krizi] İran İçin Bir Fırsat	İran sahip olduğu rezervlerle dünyadaki doğal gaz ve petrol arzını karşılayabilir.
Şehrvend	Komedyenin Trajedisi	Dünün komedyeni bugünün politikacısı, bir ülkeyi yönetebileceğini sanıyordu.
Horasan	[Batı'ya] Güvenmenin Bedeli	Kiev düşerken Ukrayna Cumhurbaşkanı Batı'nın Rus saldırısına karşı kayıtsızlığını şiddetle kınadı ve Rus mevkidaşından tarafsızlık ve NATO'ya üye olmama konularında görüşme talebinde bulundu.
Müstakil	Rusya'ya Güvenmeyelim	Eski DMO Hava Kuvvetleri Komutanı Hüseyin Alayi "Hem Saddam'ı destekleyen hem Kafkasya'yı İran'dan koparan Rusya, doğal gaz ve petrol piyasasında İran'ın rakibi konumundadır." ifadelerini kullandı.
Etrek	Putin: Yeni Rusya'nın Mimarı; Farklı Etnik Unsurlardan Oluşan Rus Birlikler	Putin, SSCB'nin çöküşünden sonra ülkenin yeniden inşası ve gücünü yeniden kazanması yönünde geliştirdiği politikalarıyla "yeni Rusya'nın mimarı" olarak kabul edilebilir.

/iramcenter

İRAM
İran Araştırmaları Merkezi

28 Şubat 2022 - İç Politika

SATIN ALMAK İÇİN TIKLAYINIZ

Basım Yılı : Ocak 2022
Sayfa Sayısı : 464

/iramcenter

İRAM, çalışmalarının ilk günlerinden itibaren öğrencilerin ve ilgililerin, İran ile ilgili okuma listesi talepleriyle karşılaşmıştır. Bu taleplere cevap vermek amacıyla başladığımız tanıtım faaliyetleri, bugün itibarıyla farklı dillerdeki yüzlerce çalışmayı içeren geniş bir havuza dönüşmüştür. Nitekim bu eser, son beş yıl içinde tamamına yakını Kurum uzmanlarımız tarafından hazırlanmış onlarca kitap ve rapor tanıtımından oluşmaktadır. Muhakkak ki bu kısa tanıtımlar uzun yıllar boyunca yapılan orijinal araştırmaların yerini tutmaktan uzaktır. Yine de bu özet değerlendirmelerin; okuyucuda, eserleri inceleme konusunda bir istek uyandırmasını umuyoruz.

SATIN ALMAK İÇİN TIKLAYINIZ

Basım Yılı : Ocak 2022
Sayfa Sayısı : 576

/iramcenter

İran ve Türkiye arasındaki köklü tarihî ilişkiler, sınır komşuluğu ve kapsamlı iş birliği de Türkiye açısından İran'ı çok yönlü tanımayı gerekli kılmaktadır. Bu gereklilikten hareketle 2016 yılında müstakil bir düşünce kuruluşu olarak Ankara'da kurulan İran Araştırmaları Merkezi (İRAM) öncelikle İran'a ilişkin Türk kamuoyunu ve ilgilileri bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda birincil kaynaklara dayanarak saha araştırmaları, raporlar, analiz dosyaları hazırladığı gibi Türkiye'nin muhtelif disiplinlerdeki İran uzmanı ya da araştırmacısı gereksinimini karşılamak adına; dil kursu, staj/burs programı, proje ve lisansüstü tez desteği, atölye, ihtisas semineri gibi eğitim faaliyetleri de yürütmektedir. Hâlihazırda yerli ve yabancı partnerleri ile çok sayıda proje çalışmasını sürdüren İRAM, İRAM 2021 Yıllığı'nı siz değerli okuyucularına sunmaktan mutluluk duyar.

Reklam ve iş birliği fikirleriniz için
info@iramcenter.org
adresine e-posta gönderebilirsiniz.

İRAM BÜLTEN

Tanıtım nüshasıdır, para ile satılamaz.
Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında
Yönetmeliğin 5’inci maddesinin 2’nci fıkrası çerçevesinde
bandrol taşıması zorunlu değildir.

İRAM HAKKINDA

İran sahip olduğu tarihsel derinlik ve maddi güç etkenleri nedeniyle uluslararası ilişkilerde dikkate alınması gereken ülkelerden birisidir. İran ve Türkiye arasındaki köklü tarihî ilişkiler, sınır komşuluğu ve kapsamlı iş birliği de Türkiye açısından İran'ı çok yönlü tanımayı gerekli kılmaktadır. Bu gereklilikten hareketle 2016 yılında müstakil bir düşünce kuruluşu olarak Ankara'da kurulan İran Araştırmaları Merkezi (İRAM) öncelikle İran'a ilişkin Türk kamuoyunu ve ilgilileri bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda birincil kaynaklara dayanarak saha araştırmaları, raporlar, analiz dosyaları hazırladığı gibi Türkiye'nin muhtelif disiplinlerdeki İran uzmanı ya da araştırmacısı gereksinimini karşılamak adına; dil kursu, staj/burs programı, proje ve lisansüstü tez desteği, atölye, ihtisas semineri gibi eğitim faaliyetleri de yürütmektedir. Aynı zamanda Türkiye'de İran'a ilişkin bilimsel çalışmalar gerçekleştiren akademisyenlere araştırmalarını paylaşabilecekleri bir platform sunan İRAM, ekonomiden iç politikaya, dış politikadan güvenliğe, Şiilikten toplum ve kültüre değin geniş bir yelpazedeki yayınlarını çevrim içi ve basılı olarak okurlarına sunmaktadır. Hâlihazırda yerli ve yabancı partnerleri ile çok sayıda proje çalışmasını sürdüren İRAM, elinizdeki İRAM Bülten'i siz değerli okuyucularına sunmaktan mutluluk duyar.

İRAM YAYINLARI

İRAN ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

Oğuzlar Mah. 1397. Sok. No: 14, 06520
Balgat/Çankaya/Ankara

Tel: +90 (312) 284 55 02-03
Faks: +90 (312) 284 55 04
e-posta: info@iramcenter.org

www.iramcenter.org

İRAN ARAŞTIRMALARI MERKEZİ İSTANBUL

Üst Zeren Sok. No: 40, 34330
Levent/Beşiktaş/İstanbul

Tel: +90 (212) 264 35 81
Faks: +90 (212) 264 35 18
e-posta: iramistanbul@iramcenter.org

www.iramcenter.org